د تقلید حقیقت

لیکوال

محمودالحسن الجمیري

ژباړن

مومن مهاجر

۱۳۸۹- وږی/۲۰۱۰ زیږدیز-سپټمبر

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ځانګړنې

د کتاب نوم	::	د تقليد حقيقت
ليکوال	::	محمودالحسن الجميري
ژباړن	::	مومن مهاجر
د خپرونو لړ	::	(۱)
چاپشمېر	::	(۱۰۰۰) ټوکه
کمپوز	::	پخپله ژباړن
د موندلو ځای	::	مکتبه قاسميه ، کاسي روډ-کوټه
		افغان قرطاسيه ، مدد چوک-کندهار
د ژباړن د ايمېل ادرس	::	muhajir222@yahoo.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ټولو حقیقت پلټونکو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب لیکلو انگېزه

ما په حنفي کورنۍ کې سترګې وغړولې، په حنفي کورنۍ کې لوی شوم، په حنفي ټولنه کې مې وخت تېر کړ او همدا رنګه مې زدکړې هم پر حنفي ښوونکو وکړې، له همدې امله مې د امام ابو حنیفة رحمه الله تقلید کاوه، ځکه زما پلار حنفي و.

تر دې وروسته چې کومو استادانو ما ته ښوونه وکړه او پر ما يې د علم احسان وکړ، هغوی هم حنفيان وو، پر همدې اساس حنفي مذهب زما په زړه او دماغ کې محکم شو، له همدې امله ما په غیرشعوري ډول هغه څه ویل چې د درالمختار لیکوال ویلي دي: (الحق مانحن علیه والباطل ما علیه خصومنا) یعنې موږ(احناف) پر حق او زموږ مخالفین (مالکيان، شوافع او حنبلیان) پر باطل دي.

له همدې وجې مې دا اړتیا نه احساسوله چې موږ تر کومه ځایه پر حق یو؟!

ځکه د امام صاحب رحمه الله لوړ شان، په فقه کې ډېر مهارت او د زمانې په اعتبار مخته والي ته په کتلو به مې د خپل مذهب پر خلاف هر حدیث لکه نه شی هسې ګاڼه او په بدن کې به مې د اغزو په څېر ننوت. له هغه څخه د ځان خلاصولو او تېښتې لپاره چې کومې لارې-چارې رانبوول شوې وې، هغه به مې ټولې پرې عملي کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه مې شعور بیدار شو؟

کله چې په څلورم ټولګي کې وم، نو د فقهې مشهور کتاب (شرح وقایه) مې ویله. یو وخت زموږ ګران استاد عبدالقیم حفظه الله د اذان پر مسئله بحث کاوه، په دې منځ کې یوه زدکوونکي له هغه څخه پوښتنه وکړه چې بلال رضي الله عنه خو د تهجد اذان کاوه، موږ ولې عمل نه ورباندې کوو؟ استاد ځواب ورکړ چې دا زموږ مذهب نه دی، دا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی.

په دې ورځ زما په ذهن کې دا پوښتنه پیدا شوه چې ځرنګه د رسول اکرم ﷺ په حضور کې د تهجد لپاره د بلال رضي الله عنه اذان صحیح دی، خو موږ یې صحیح نه بولو؟! بله خبره مې دا واورېده چې په هره مسئله کې به د امام شافعي رحمه الله مذهب ناسم ثابتېدی او د امام ابو حنیفة رحمه الله مذهب صحیح. د دې ټولو په اورېدو مې په زړه کې دا خبره پیدا شوه چې ارومرو د یوې خبرې د پټولو هڅه کېږي. پر دې خبرې هغه وخت باوري شوم چې پلار مې بیا-بیا راته وویل چې نور کتابونه مه ګوره، یوازې د خپل درس کتابونه مطالعه کوه، خو د دې مشهور عربي متل چې: (بَنُواٰدَمَ حَرِيصٌ فِيمَامُنِعَ) پر بنا مې د هرې مسئلې لپاره د څلورو مذاهبو د کتابونو مطالعه اړینه وبلله. کله چې به مې هغو کتابونو ته رجوع کوله، نو حقیقت به بل څه و.

په هر حال؛ انسان ته دا ډېره سخته ده چې هغه مذهب پرېږدي، چې د ده د پلار، مور، نیکه او استادانو مذهب وي، خو ایا دا عذر الله تعالی مني او ایا په دې سړی خلاصېدای شي؟ او که د یوې باطلې عقیدې سړی موږ ته دا عذر وړاندې کړي، نو ایا موږ د هغه عذر په دې ویلو منو چې د خپل محسن پر مذهب پاتې شه، ځکه دا ښاغلی ستا خواخوږی دی؟ هېڅکله نه! چې کله داسې ده نو موږ ولې دا د ځان لپاره دلیل بولو؟ ایا موږ له دې آیة څخه نه وېرېږو؟:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُواْ مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ وَرَأَوُاْ الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الأَسْبَابُ. (البقرة: ۱۶۶ آیة)

ژباړه: کله چې رهبران له خپلو پیروانو بېزاره شي، عذاب ووینې او ټول اسباب غوڅ شي.

په هر حال؛ بیا مې ورو-ورو د احادیثو خوا ته میلان ډېر شو او د احادیثو لار مې خپله کړه، خو د دې په بدل کې مې استادانو دا سزا راکړه چې زه یې د بخاري او د احادیثو د نورو کتابونو د زدکړې له درسه وایستم او له بریلیک پرته یې له مدرسې رخصت کړم. هذا جزاء من اتخذ حدیثه مذهباً

همدا د تقلید او مقلدینو ماهیت دی چې له ډېره وخته ما هم غوټې پکې وهلې.
اوس راشئ دا کتاب ولولئ او د خپل ځان په اړه پخپله پرېکړه وکړئ!.

والله یهدي الی سواء السبیل

محمودالحسن الجمیري
د بنوري ټاون کراچي، جامعه اسلامیه، پخوانی زدکوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الحمـدلله نحمـده ونسـتعينه ونسـتغفره ونعوذبـالله مـن شرورانفسـناومن سـيئات اعمالنامن يهده الله فلامضل لـه ومـن يضـلله فلاهـادى لـه. واشـهد ان لااله الاالله وحـده لاشريک له واشهدان محمداعبده ورسوله وصلى الله على امام الانبياء والمرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين وعلى من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

اما بعد: فقد قال الله تعالى في كتابه الكريم:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آية)

ژباړه: (اې مؤمنانو !) د هغه څه پيـروي وکـړئ چې ستاسو د رب لـه خوا درتـه نـازل شو ، له هغه پرته د نورو اولياوو پيروي مه کوئ، ډېر لږ پند اخلئ.

رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

ترکتکم على بيضاء ليلهاکنهارهالايزيغ عنهابعدي الاهالک.

(رواه احمد، وقال رسول الله ﷺ ترکت فيکم امرين لن تضلوماتمسـکتم بهماکتـاب الله وسـنة نبيـه، رواه مالـک رحمـه الله فـى موطأبـاب ۴۶/ ۳والحـاکم فـى المسـتدرک والتبريزي فى المشکوة حديث ۱۸۶والسيوطي فى جامع الصـغير حـديث: ۲۹۳۷سلسـة الاحاديث الصحية ۱۷۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: تاسو مې پر داسې نور پرېښوولاست چې شپه يې لکه ورځ داسې ده، له هلاکېدوونکي پرته بل څوک به ورځخه وانه وړي.

څو ورځې وړاندې مې د (ترويحات خمسه) په نوم د ميرمحمد رباني او (اغراض جلالين) په نوم د مولوي عبدالغني صاحب کتابونه ترلاسه کړل.

دغو دواړو پوهانو له خپل بې انصافه او تېري ډک دريځ سره د تقليد ثابتولو ناکامه هڅه کړې وه، بلکې ليکلي يې وو چې له تقليده په لومړي ځل شيطان بېزاره او لاس پر سر شو او همدا دعوه د بنوري ټاون د جامعه اسلاميه استاد مولانا مفتي محمدولي درويش صاحب هم پخپل کتاب (ايا د جنازې په لمانځه کې فاتحه سنت ده؟) کړې ده. تر دې لويه خبره خو يې لا دا کړې ده چې موسى عليه السلام د خضر عليه السلام مقلد و.

تر دې وړاندې چې زه پر دې بحث وکړم، درنو لوستونکو ته بايد دا ووايم چې تقليد څه ته وايي، تعريف يې څه شى دى او ايا الله جل جلاله په قرآن کريم کې د تقليد اجازه کړې ده؟ همدارنګه احناف او غيراحناف تېر شوي علماء تقليد ته په کومه سترګه ګوري او په دې اړه يې نظر څه دى؟.

تقليد د احنافو په اند:

۱- فان التقليد هوالاخذ بقول الغير بغير معرفة دليله. (عقود رسم المفتي، صفحة ۲۳، للعلامه محمد ابن عابدين شامي)

يعنې له دليل پرته د يو چا خبره منل تقليد دى.

۲- التقليد العمل بقول الغير من غيرحجة. (مسلم الثبوت ۲/ ۳۵۰)

يعنې له دليل پرته د يو چا خبره عملي کول تقليد دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- التقليد اتباع الانسان غيره فيما يقول او يفعل معتقدا الحقيقة فيه من غير نظروتامل في الدليل كان هذالمتبع جعل قول الغيراوفعله قلادة فى عنقه من غيرمطالبة الدليل. (د حسامي حاشيه)

ژباړه: تقليد دا دی چې يو څوک د بل چا د خبرې او فعل پيروي وکړي، خو د هغه دليل ته نظر ونه کړي، ګواکې دې سړي د هغه بل قول او فعل له دليل پرته پخپله غاړه کې د غاړکۍ په شان اچولی دی.

۴- قال ابن الهمام: التقليدالعمل بقول من ليس قوله احدى الحجج بلاحجة. (تيسيرالتحرير)

ژباړه: علامه ابن الهمام رحمه الله ويلي: تقليد د هغه چا خبره بې دليله منل چې قول يې دليل نه وي.

په قران کريم کې د تقليد غندنه:

اوس راشئ دا خبره پر قرآن کريم عرض کړو چې ايا زموږ لپاره له دليل پرته د يو چا د خبرې منل روا دي، که نه؟

الله ﷻ وايي:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آية)

ژباړه: ته ورته ووايه (چې که پخپل فعل او قول کې) رښتيني ياست، نو دليل راوړئ !.

خو په هر وخت کې د مقلد تګلار دا پاتې شوې چې کله هم له ده څخه د دليل غوښتنه شوې، نو ده په دليل کې د خپلو پلرونو او نيکه ګانو عمل وړاندې کړی او ويلي يې دي چې څومره بزرګانو دا کار کړی، ايا هغوی ټول بې لارې وو ؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عین په همدې ډول چې کله یوه حنفي، یا شافعي او یا بل یوه ته ووایې چې ورو ره! د الله قرآن کریم او یا نبوي حدیث خو داسې وایي، نو وایي زموږ پلار او نیکه تل په هدایه(کتاب) عمل کړی دی، زموږ لپاره هماغه کافي دي. قرآن کریم همدا خبره داسې بیانوي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ. (المائده، ۱۰۴ آیة)

ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي د الله نازل کړي کتاب او رسول ته راشئ! دوی وایي موږ ته هغه څه بس دي چې له پلرونو راپاتې دي، ایا د دوی پلرونه داسې نه وو چې نه په هېڅ پوهېدل او نه پر هدایت وو؟.

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَيَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا. (النساء، ۶۵ آیة)

ژباړه: ستا په رب قسم! دوی تر هغو مومنان کېدای نه شي، تر څو چې خپلمنځي اختلافاتو کې تا درېیمګړی نه کړي، بیا ستا پر پرېکړه په ځان کې تکلیف احساس نه کړي او پوره تسلیم شي.

دا مبارک آیت وایي چې کوم څوک د رسول ﷺ په پرېکړه خوښ نه شي، هغه هېڅکله مومن کېدای نه شي.

د دغو آیتونو په رڼا کې تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې ایا اوس هم د تقلید په نارواتوب کې شک شته؟ ایا الله ﷻ له دلیل پرته په دین د عمل کولو امر کوي، که په دلیل سره؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ وايي:

وَلَاتَقفُ مَالَيسَ لَکَ بِهِ عِلمٌ. (الاسراء، ۳۶ آیة)

یعنې په هغه شي مه پسې کېږه چې علم پرې نه لرې.

ایا دا ټول آیتونه د تقلید امر کوي، که له هغه منعه؟ اوس کېدای شي یو څوک دا ووایي چې موږ خو د خپلو علماوو پیروي کوو، علماء په دین پوهېږي او د الله ﷻ امر هم داسې دی:

فَاسئَلُوااَهلَ الذِّکرِاَن کُنتُم لَّاتَعلَمُونَ. (النحل، ۴۳ آیة)

ژباړه: که د یو شي په اړه نه پوهېږئ، له علماوو پوښتنه وکړئ!

د اهل حدیثو عوام هم له خپلو علماوو پوښتنه کوي، نو څه وجه ده چې موږ ته بد ویل کېږي؟ نو ځواب دا دی:

که له چا څخه د پوښتنې نوم تقلید وي، نو بیا نن-سبا په ګرده نړۍ کې حنفي نشته، ځکه امام ابوحنیفة رحمه الله علیه خو په نړۍ کې وجود نه لري، هر سړی د خپلې سیمې له علماوو او مفتیانو څخه پوښتنه کوي، نو بیا خو دی د هماغه خپلې سیمې یا مسجد د امام مقلد شو، نه د امام صاحب. که یو څوک ووایي چې زموږ امام خو د امام ابوحنیفة رحمه الله قول راته بیانوي، ځکه نو موږ د خپل مسجد یا سیمې د امام مقلدین نه یو، بلکې د امام ابوحنیفة رحمه الله مقلدین یو، نو موږ وایو عین په همدې ډول چې کله یو څوک زموږ څخه پوښتنه کوي، نو د رسول اکرم ﷺ حدیث ورته بیانوو، له همدې وجې هغه زموږ مقلد نه، بلکې د رسول اکرم ﷺ مقلد دی.

بله خبره دا ده چې پورتنی آیت پخپله پر مقلدینو رد دی، نه تائید، ځکه که یو څوک علم و نه لري هغه پوښتنه کوي، تر پوښتنې وروسته پوهېږي. په آیت کې همداسې راغلي: ان کنتم لاتعلمون. یعنې که مو علم نه درلود، نو پوښتنه وکړئ، څو له هغه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم عمل وکړئ. حال دا چې تقلید له څه دلیل او حجت پرته د یو چا په خبره عمل کول، لکه څرنګه چې یې وړاندې له تعریف سره حوالې تېرې شوې.

همدارنګه امام شافعي رحمه الله په (فقه الاکبر) کې د تقلید تعریف داسې کوي:

التقلید قبول قول من لایدری ماقال من این قال؟ وذالک لایکون علما. (الفقه الاکبر، ۷ صفحه)

یعنې تقلید د یو چا خبره منل پرته له دې چې څه وایي او له کومه ځایه یې دا خبره کړې ده؟ او دا علم نه دی.

دربیمه خبره دا ده چې الله ﷻ له علماوو څخه د هغوی د شخصي رایې د پوښتلو امر نه دی کړی، بلکې ویلي یې دي چې له هغوی څخه د الله ﷻ او رسول اکرم ﷺ د فرمان پوښتنه وکړئ چې هغوی څه وایي؟ حال دا چې نن-سبا هېڅ حنفي عالم پر قرآن او نبوي احادیثو فتوا نه ورکوي، بلکې پر شامي، فتاوی دیوبند، هدایه او نورو فتاواوو فتویٰ ورکوي. په داسې حال کې چې مستفتي یا پوښتنه کوونکی لیکي چې د قرآن او حدیث په رڼا کې ځواب راکړئ. هو! هغه خلک به څنګه پر قرآن او حدیث فتوا ورکوي، ځکه دوی نورو کتابونو ته هم د قرآن درجه ورکوي.

د احنافو وینا ده:

ان الهدایه کالقران قد نسخت من قبلها في الشرع من کتب. (مقدمة الهدایه، ۲ ټوک)

ژباړه: هدایه لکه قرآن داسې ده، په شریعت کې یې پخواني کتابونه ټول منسوخ کړل.

د احنافو مطلب دا دی چې؛ لکه څنګه چې تر قرآن کریم وړاندې ټول کتابونه منسوخ شوي، په هغوی عمل کول ګمراهي او کفر دی، همدارنګه چې تر هدایې وړاندې کوم کتابونه لیکل شوي، هغوی ټول منسوخ شوي دي، که څه هم هغه بخاري، مسلم، یا د امام مالک رحمه الله موطأ، یا د امام شافعي رحمه الله کتاب الام او یا د امام احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمة الله مسند وي. په دغو کتابونو عمل کوونکی ګویا په منسوخ شویو کتابونو عمل کوي او له اسلامه وتلی دی.

همدا خبره د شاولي الله صاحب په خوله هم واورئ!:

وترى العام سيماالیوم في كل قطريتقيدون بمذهب من مذاهب المتقدمين يرون خروج الانسان من مذهب من قلده ولوفي مسألة كالخروج من الملة كانه نبی بعث اليه وافترضت طاعته عليه وكان اوائل الامة قبل المأئة الرابعه غيرمتقيدين بمذهب واحد. (التفهیمات الالهیه، ۱ ټوک، ۲۰۶ مخ. حجة الله البالغة ۱ ټوک، ۴۴۵ مخ)

ژباړه: عام خلک په ځانګړي ډول نن-سبا ؛ د مخکنیو د مذهب مقلدین دي، دوی داسې فکر کوي چې له هغه مذهبه چې دوی یې تقلید کوي، وتل، که څه هم په یوه مسئله کې وي، ګواکې د اسلام پرېښوول دي، دوی خپل امام لکه نبي داسې بولي او اطاعت یې فرض ګڼي، حال دا چې د امت مخکني خلک تر څلورمې پېړۍ وړاندې د هېڅ مقلدین نه وو.

دې ته بیا ګوره ! احناف پر هر هغه چا لعنت وايي چې د امام ابوحنیفة رحمه الله قول ونه مني.

فلعنة ربنا اعدادرمل على من رد قول ابي حنيفة رحمه الله. (ردالمحتار، ۱ ټوک، ۶۳ مخ)

یعنې پر هغه چا دې د شګو په اندازه لعنت وي چې د امام صاحب قول نه مني.

اوس راشه زه تاسو ته دا ووایم چې کومو نباغلو د امام صاحب قول نه دی منلی چې اوس شپه او ورځ احناف پر هغوی لعنت وايي:

امام مالک، امام محمد، امام ابویوسف، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام نسائي، امام طحاوي، امام ابن حزم، امام ابن عبدالبر، امام نواوي او امام ابن تیمیة رحمهم الله تعالی علیهم اجمعین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور هم د امت ډېر لوی-لوی علماء شته چې د امام صاحب قول يې نه دی منلی، اوس نو تاسو فيصله وکړئ چې د امت پر داسې سترو علماوو لعنت ويل د احنافو ديندارې ده؟.

سره له دې چې رسول اکرم ﷺ ويلي چې کله زما په امت کې پنځلس خويونه موجود شي، نو پر هغوی به د الله ﷻ عذاب نازل شي، په هغوی کې يو هم (اذالعن اخرهذه الامة اولها.) (ترمذي حديث نمبر ۲۲۱۰، ابن ماجه) يعنې کله چې د دې امت وروستني پر مخکنيو لعنت ووايي.

يو بل ځای رسول اکرم ﷺ وايي:

من لعن مومنافهو كقتله. (بخاري، کتاب الادب، باب ۴۴، حديث نمبر ۶۰۴۷)

يعنې پر مومن لعنت ويل لکه د هغه وژل داسې دي.

په نړۍ کې تر ټولو بد خلک هغه دي چې الله ﷻ د انبياوو په ژبه پرې لعنت ويلی دی. الله ﷻ پر بني اسرائيلو د داؤد او عيسی عليهما السلام په ژبه لعنت ويلی دی:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ. (المائده، ۷۸ آية)

ژباړه: په بني اسرائيلو کې پر کافرانو شويو د داؤد او عيسی عليهما السلام په ژبه لعنت ويل شوی دی، دا له دې کبله چې دوی سرکښي کړې وه او تېری به يې کاوه.

خو په څلورو مذهبونو کې دا ويارِ يوازې او يوازې احنافو ګټلی، ځکه په څلور سره فقهي مسلکونو کې يوازې دوی حلاله منې چې پر کوونکي او هغې ته هڅوونکي يې نبي کريم ﷺ لعنت ويلی دی.

عن ابن مسعود ﷺ قال: لعن رسول ﷺ المحلل والمحلل له. (رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح حديث نمبر ۱۱۲۰، ابوداؤد حديث نمبر ۲۰۷۶، ابن ماجه او دارمي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ پر هغه چا چې (تر دریو طلاقونو وروسته د بل مېړمن) حلالوي او هغه چا چې دا مېړمن د ده لپاره حلالېږي، لعنت ویلی دی.

د احنافو ښېرا تر ننه یقینًا چا ته نه ده رسېدلې، خو د رسول الله ﷺ ښېرا نه ردېږي، تر قیامته به پاتې وي.

درنو لوستونکو! دا د مقلدینو له خوا د امامانو د منلو او احترام طریقه ده.

راځئ وړاندې ځو، که د یوه ساعت لپاره ومنو چې په (فَاسْئَلُوْا اَهْلَ الذِّكْرِاِنْ كُنْتُمْ لَاتَعْلَمُوْنَ) سره تقلید ثابتېږي، نو راځئ وګورو د دې آیت په اړه د احنافو اند څه دی؟:

فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ. (یونس، ۹۴ آیة)

ژباړه: که ته د هغه څه په اړه شک لرې چې موږ درته نازل کړي، نو له هغو کسانو سوال وکړه چې تر تا مخکې کتاب (تورات او انجیل) لولي، بېشکه تا ته حق راغلی، نو هېڅکله له شک کوونکو څخه مه کېږه.

ایا دلته به هم احناف وایي چې رسول اکرم ﷺ ته الله ﷻ د یهودو او نصاراوو د تقلید امر کړی دی؟ که داسې نه وي او یقیناً ده هم نه، نو احناف د (فاسئل) ترجمه په تقلید نه کولای شي او نه به یې وکړي.

قرآن پخپله د خپلو ځینو مضامینو ترجمه کوي، نو معلومه شوه چې دلته د (فاسئلو) معنا تحقیق دی، نه تقلید. لکه احناف او نور مقلدین چې یې دعوه کوي او د آیت دا ترجمه موږ پخپله له ځانه نه ده کړې، بلکې د آیت مخکنۍ برخه همدا وایي:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ.

(النحل، ۴۳ آیة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: موږ تر تا وړاندې نه وو لېږلي، مګر نارينه چې هغوی ته به مو وحې كوله، كه په دې اړه معلومات نه لرئ نو د علم له خاوندانو پوښتنه وكړئ (يعنې تحقيق وكړئ).

كه دلته د (فاسئلوا) ترجمه په تقليد وشي، نو بيا خو يې معنا دا شوه چې كه تاسو د محمد ﷺ په نبوت كې شک لرئ، نو د علم د خاوندانو يعنې يهودو او نصاراوو تقليد وكړئ. حال دا چې هېڅ مفسر له دې آيته دا معنا نه ده اخيستې، آن موسی عليه السلام ته هم د قرآن كريم په شتون كې په تورات د عمل كولو اجازه نشته. **اللهم اهد قومي فانهم لايعلمون**

د تقليد په رد كې د صحابه كرامو رضي الله عنهم ويناوې:

اوس راځئ وګورو د تقليد په اړه د صحابه كرامو رايه څه وه:

وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: لايقلداحدكم دينه رجلاان آمن آمن وان كفر كفر. (ارشاد الفحول، ۲ ټوک، ۳۵۷ مخ او اعلام الموقعين، ۲ ټوک، ۱۶۸ مخ)

ژباړه: له ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چې هغه وويل: په تاسو كې هېڅوک بايد د بل تقليد ونه كړي چې كه هغه ايمان راوړي، دی ايمان راوړي، كه هغه كافر كېږي دی هم كافر كېږي.

وقال ابن عباس رضى الله عنهما: يوشک ان تنزل عليكم حجارة من السماء اقول: قال رسول الله ﷺ وتقولون قال ابوبكروعمر. (زادالمعاد، ۲ ټوک، ۱۹۵ مخ)

ژباړه: عبدالله بن عباس رضى الله عنهما ويلي دي: ژر ده چې پر تاسو به له اسمانه ډبرې راواوري، ځكه زه د رسول الله ﷺ خبره درته كوم او تاسو وايا ست ابوبكر داسې ويلي او عمر.

نن د مقلدينو حالت بالكل همداسې دی، كله چې له امامه يوه خبره نه وي نقل شوې، نو دوی هېڅكله د هغې منلو ته چمتو نه وي، همدارنګه كه له امامه د حديث پر خلاف كومه خبره رانقل شوې وي، نو دوی يې په هېڅ ډول نه پرېږدي، بلكې وايي: ايا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ امام ته دا حديث نه و رسېدلی؟ چې هغه دا حديث نه دی عملي کړی، نو موږ يې ولې عملي کړو !.

د دوی مطلب دا دی چې زموږ امام ته د نبي کريم ﷺ هر حديث رسېدلی و. که يو څوک له دوی څخه پوښتنه وکړي چې ايا ستاسو امام له يو لک څلوېښت زره صحابه کرامو سره ليدلي وو؟ که وايي هو ! نو د ورځې په څېر ښکاره دروغ دي او که وايي ورسره ليدلي يې نه وو او يقينًا يې ورسره ليدلي هم نه وو، نو بيا به دا هم مني چې يقينًا ټول احاديث نه وو ورته رسېدلي.

اوس پوښتنه دا ده چې له امام مالک، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام مسلم او نورو محدثينو رحمة الله عليهم سره چې ستاسو د مذهب مخالف کوم حديثونه دي، دا هغوی له ځانه جوړ کړي دي، که هغوی له امام ابوحنيفة رحمه الله سره دښمني درلوده او يا يې غوښتل د هغه پر خلاف ځان ته مذهب او ډله جوړه کړي؟ حال دا چې د صحيح حديث په مقابل کې د صحابي قول او فعل هم حجت نه دی. دا خبره موږ له ځانه نه کوو، بلکې له ستر صحابي څخه يې و اوره ! عبدالله بن عمر رضی الله عنهما د يو چا د پوښتنې په ځواب کې وايي:

قال عبدالله بن عمر: ارأيت ان كان ابي نهى عنهاوصنعها رسول الله ﷺ آأمرابي يتبع ام امر رسول الله ﷺ؟ فقال الرجل: بل امر رسول الله! فقال: فقدصنعها رسول الله ﷺ. (رواه الترمذي، باب ماجاء في التمتع رقم الحديث ۸۲۴)

ژباړه: عبدالله بن عمر رضی الله عنهما (يوه سړي ته چې له ده څخه يې د حج تمتع په اړه پوښتنه کړې وه) وويل: ته راته ووايه چې که زما پلار له حج تمتع منعه کړې وي، خو رسول اکرم ﷺ کړی وي، ايا ته زما د پلار پيروي کوې، که د رسول اکرم ﷺ؟ هغه سړي وويل: نه ! د رسول اکرم ﷺ پيروي کوم، نو عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ورته وويل: بېشکه رسول اکرم ﷺ دا کار کړی دی.

له دې څخه دا خبره څرګنده شوه چې د صحابه کرامو ﷺ په اند هم د رسول اکرم ﷺ د حديث په مقابل کې د يو صحابي فعل او قول حجت نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید په رد کې د احنافو ویناوې:

د مسلم الثبوت لیکوال لیکي:

اذلاواجب الاماواجبه الله ولم یوجب علی احدان یتمذهب بمذهب رجل من الائمـة.
(مسلم الثبوت ۲ ټوک، **۳۵۵** مخ)

ژباړه: ځکه له هغه پرته واجب نشته چې الله ﷻ واجب کړې وي او پر هېچا لازمه نه ده چې په امامانو کې د یوه مذهب پیروي وکړي.

بیا وایي:

اجمع المحققون علی منع العوام من تقلیدالصحابة. (مسلم الثبوت ۲ ټوک، ۲۵۶ مخ)

ژباړه: محققینو پر دې اجماع کړې چې عوامو ته د صحابه وو د تقلید اجازه نشته.

د دوی عجیب تقسیم دی، پر ځان د امام تقلید فرض ګڼي، خو د صحابه کرامو تقلید روا نه بولي، سره له دې چې هغوی په علم، تقوا او پوهه کې تر امامانو څو چنده لوړ وو.

عوام د هغوی له تقلیده منعه کوي، دا نو د دې آیت مصداق دی: تِلْکَ اِذاًقِسْمَةٌ ضِیْزی. یعنې دا ډېر ظالمانه وېش دی.

ملا علي قاري حنفي لیکي:

ان الله لم یکلف احداان یکون حنفیا او مالکیا او شافعیا او حنبلیا بـل کلفهـم الله ان یعلمواالسنة. (شرح عین العلم، **۳۲۶** مخ)

ژبـاړه: الله ﷻ هېڅوک پـه دې نـه دی مکلف کـړی چـې حنفـي، مـالکي، شـافعي او حنبلي شي، بلکې الله ﷻ هر سړی د رسول اکرم ﷺ پر سنتو ملکف کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس راځئ دا وګورو چې ایا پخپله امام ابو حنیفة رحمة الله علیه د خپل تقلید امر کړی دی، که نه؟ !:

سئل ابوحنیفة اذا قلت قولا وکتاب الله یخالفه. قال اترکوا قولي بکتاب الله قال واذا قلت قولا وحدیث رسول الله ﷺ یخالفه قال: اترکوا قولي بخبر الرسول. (عقدالجید ۴۵ مخ)

ژباړه: له امام ابو حنیفة رحمه الله څخه یو چا پوښتنه وکړه چې که ته داسې خبره وکړې چې هغه له قرآن کریم سره مخالفه وي، نو موږ څه وکړو؟ ده وویل: د قرآن کریم په مقابل کې زما خبره پرېږدئ. له هغه څخه بیا پوښتنه وشوه چې که ستا خبره د رسول اکرم ﷺ له حدیث سره مخالفه وي، بیا څه وکړو؟ ده ځواب ورکړ: د رسول اکرم ﷺ د حدیث په مقابل کې زما خبره پرېږدئ.

اوس راشئ دا وګورو چې امام ابو حنیفة رحمه الله د یو چا تقلید کاوه، که نه؟ !.

اني لااقلدالتابعي لانهم رجال ونحن رجال ولایصح تقلیدهم. (نورالانوار، ۲۱۹ مخ)

ژباړه: امام ابو حنیفة رحمه الله وایي: زه د تابعي تقلید نه کوم، ځکه دی هم یو سړی دی، زه هم. د دوی تقلید صحیح نه دی.

همدارنګه علامه شامي حنفي لیکي:

اذا صح الحدیث وکان علی خلاف المذهب عمل بالحدیث ویکون ذالک مذهبه ولایخرج مقلده عن کونه حنفیابالعمل به فقد صح عن ابي انه قال: اذا صح الحدیث فهو مذهبي. (شرح عقود رسم المفتي، لابن عابدین، ۱۹ مخ.

ژباړه: کله چې حدیث صحیح شي او د مذهب مخالف وي، نو په حدیث عمل کېږي او دا د امام صاحب مذهب هم دی او په دې سره د امام صاحب مقلد له تقلیده نه وزي، ځکه امام صاحب ویلي دي: کله چې حدیث صحیح شي، هماغه زما مذهب دی.

همدارنګه وړاندې لیکي:

فاذا ظهرله صحة مذهب غیرامامه في واقعة لم یجزله ان یقلدامامه. (شرح عقود رسم المفتي، ۲۴ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که یو چا ته په یوه واقعه کې له خپل امام پرته د بل امام مذهب پر حق وبرېښي، نو ده ته روا نه ده چې د خپل امام تقلید وکړي.

د دغو ټولو خبرو او دلایلو تر لوستلو وروسته که مقلد ډاډمن نه وي، نو بیا مورږ د ده په اړه هغه خبره کوو چې علامه عبدالحي لکهنوي حنفي کړې ده:

قدتعصبوافی الحنفیة تعصباشدیداوالتزموابمافی الفتاوا التزاماشدیداوان وجدواحدیثاصحیحاواثرا صریحاعلی خلافه وزعمواانه لوکان هذا صحیا لاخذ صاحب المذهب ولم یحکم بخلافه وهذاجهل منهم. (النفع الکبیر، ۱۴۵ مخ)

ژباړه: د احنافو یوه ډله په سخت تعصب اخته ده او په ډېره کلکه د فتاواوو په کتابونو پورې نښتي دي، که دوی کوم صحیح حدیث او یا اثر پیدا کړي چې د دوی د مذهب مخالف وي، نو وایي: که دا حدیث صحیح وای، امام صاحب به ارومرو له دې سره سمه فتویٰ ورکولای، د هغه پر خلاف به یې پرېکړه نه کوله او دا د دوی ناپوهي ده.

د تېرو شویو امامانو مذهب:

شاید اوس د یو چا په ذهن کې دا خیال پیدا شي چې که د تقلید په اړه د دغو سترو شخصیتونو دا نظر او فتوا وي، نو هغوی ولې تقلید کاوه؟!.

نو راشئ اوس زه دا درته ووایم چې هغوی تقلید کاوه، که نه؟ په یاد ولرئ چې کله زه وایم فلاني حنفي، یا مالکي، یا شافعي او یا حنبلي، نو د دې مطلب دا نه دی چې هغه تقلید کاوه، بلکې هر یو له خپل دلیل او اجتهاد سره سم روان و. که څوک دا پوښتنه وکړي چې بیا نو حنفي ولې بلل کېږي؟ نو ځواب یې دا دی؛ د دوی د استدالډول او استنباط شکل عین هغه ډول و لکه د دوی د مشرانو او استادانو، ځکه نو دوی ته حنفي ویل کېږي. دا مطلب یې نه دی چې دوی په هر څه کې تقلید کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً د امام ابو حنيفة رحمه الله لوی شاګردان امام ابو يوسف او امام محمد رحمهما الله وو او دوی په دې معنا حنفيان وو چې دوی په هغه مکتب کې زده کړې کړې وې، چې مشر او مؤسس يې امام ابو حنيفة رحمه الله و. په دې معنا حنفيان نه وو چې د ده تقليد يې کاوه، ځکه د مقلد لپاره په هېڅ صورت دا روا نه ده چې د خپل امام خبره رد کړي.

سره له دې چې امام ابو يوسف او امام محمد رحمه الله په درې ثلثه مسايلو کې له خپل استاد سره مخالفت کړی دی. همدارنګه د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمهم الله له فکري مکتب سره تړاو درلودونکي هم دوی ته منسوبېږي، خو مقلدينو يو هم نه دی معاف کړی، د هر يوه په غاړه کې يې د تقليد رسۍ وراچولې ده، آن شاګردان يې هم د خپل استاد مقلدين بللي دي. حال دا چې په هغوی کې يوه هم نه ځان حنفي، نه مالکي، نه شافعي او نه حنبلي بللی دی، او که هغه مسايل راغونډ کړل شي چې د غو شاګرانو له خپلو استادانو سره پکې مخالفت کړی، نو يو لوی کتاب ترې جوړېدای شي.

تاسو پخپله وګورئ! مقلدين چې کوم نباغلي د حنفي يا شافعي په نوم يادوي، هغوی د خپل ځان په اړه څه ليکي؟! علامه شامي ليکي:

الائمة الشافعيه کالقفال والشيخ ابن علي والقاضي حسين رحمهم الله کانوايقولون لسنامقلدين للشافعي بل وافق راينارايه ويقال مثله في اصحاب ابي حنيفه رحمه الله مثل ابي يوسف ومحمدرحمهماالله بالاولى وقد خالفاه فی کثيرمن الفروع. (عقود رسم المفتي، ۲۵ مخ)

ژباړه: شافعي امامانو لکه: قفال، شيخ ابن علي او قاضي حسين ويلي؛ موږ د امام شافعي رحمه الله مقلدين نه يو، بلکې زموږ رايه د هغه له رايې سره برابره شوې ده او د امام ابو حنيفة رحمه الله د اصحابو امام ابو يوسف او امام محمد رحمهما الله په اړه همدا سې ويل کېدای شي، ځکه هغوی په ډېرو مسايلو کې له امام صاحب سره مخالفت کړی دی.

همدارنګه امام طحاوي رحمه الله هم په کتاب الاثار کې د امام صاحب ډېر مسايل رد کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال الطحاوي لابن حربويه لايقلدالاعصبي اوغبي. (عقود رسم المفتي، **۲۶ مخ**)

ژباړه: امام طحاوي ابن حربويه ته ويلي چې تقليد يا متعصب کوي او يا غبي.

همدارنګه د روح المعاني ليکوال علامه الوسي حنفي ليکي:

ان کان للضلالة اب فالتقليدابوها. (روح المعاني، لومړی ټوک، **۹۷ مخ**)

ژباړه: که ګمراهي پلار ولري، نو تقليد يې پلار دی.

همدارنګه امام نووي شافعي رحمه الله چې په منځلاريتوب کې يوه بېلګه وه، د امام شافعي رحمه الله ډېر هغه مسايل چې د صحيحو احاديثو مخالف وو، رد کړي او صحيح احاديث يې خپل مذهب ګرځولی دی. پخپله د النووي المجموع وګورئ او ليکلي يې دي چې همدا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی، ځکه د امام شافعي رحمه الله وينا ده: **اذا صح الحديث فهو مذهبي.** يعنې صحيح حديث زما مذهب دی.

خو د اوسنيو احنافو په اند چې څوک د امام صاحب قول پرېږدي، په صحيح حديث عمل وکړي، نو هغه له سمې لارې اوړي. د سپکو-سپورو لايق ګرځي او په دې هر څوک ښه خبر دی. پر دې سربېره لوی ظلم دا دی چې صحيح حديث په ناسمو تاويلونو د خپل مذهب تابع کوي. د ايمان غوښتنه خو دا ده چې مذهب د صحيح حديث تابع شوی وای.

رسول اکرم ﷺ وايي:

لايؤمن احدکم حتى يکون هـواه تابعالماجئـت بـه. (رواه البغوي في شرح السنة والنووي في اربعينه وقال هذاحديث حسن رقم الحديث **۴۱** وهو صحيح معنا)

ژباړه: په تاسو کې هېڅوک تر هغو مومن نه دی چې نفسي غوښتنې يې زما د راوړي دين تابع نه شي.

پر دې لوی جرم د احنافو سترو علماوو هم اقرار کړی چې په هغوی کې يو مولوي اشرف علي تهانوي هم دی، نوموړی ليکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې مقلدين خپل امامان له تېروتنې معصوم او د هغوی پيروي فرض بولي او په دې باور دي چې که څه هم د امام صاحب قول هر څومره د صحيح حديث مخالف دی، دليل يې له قياس پرته بل شی نه دی. بيا هم په حديث کې د ډېرې نيمګړتياوې راباسي او په ډېرو ليرو تاويلونو سره هغه حديث ردوي، خو د امام قول نه پرېږدي. داسې تقليد حرام او د الله ﷻ د دې قول مصداق دی:

اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابامن دون الله. (فتاویٰ امداديه، ۴ جلد، ۹۰ صفحه)

يعنې دوی خپل علماء او پوهان له الله ﷻ پرته په ربوبيت نيولي وو.

د قران کريم او نبوي احاديثو پر خلاف د علامه کرخي حنفي له خوا د اصولو جوړول

قرآن کريم او نبوي احاديث د بېځايه تاويلونو په مټ د خپل مذهب تابع کول د احنافو اساسي اصول دي، آن ځينو حنفي علماوو ويلي: کوم آيت يا حديث چې زموږ د مذهب مخالف وي، هغه آيت يا حديث منسوخ دی.

وګوره ! دوی ليکي:

ان كل آيت تخالف قول اصحابنافانهاتحمل على النسخ اوعلى الترجيح والاولى تحمل على التأويل من جهة التوفيق. (اصول الكرخي، ۸ مخ)

ژباړه: هر آيت چې زموږ د مذهبي علماوو له قوله مخالف وي، هغه يا منسوخ دی يا به پر ترجيح حمل کېږي او ښه خبره دا ده چې تاويل پکې وشي، ترڅو زموږ د مذهب او آيت تر منځ توفيق راشي.

بل ځای ليکي:

ان كل خبريجئ بخلاف قول اصحابنافانه يحمل على النسخ اوعلى انه معارض بمثله.

(اصول الكرخي، ۲۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هر هغه حديث چې زموږ د مذهبي علماوو د قول پر خلاف وي، هغه به يا پر نسخه او يا پر دې حمل کېږي چې په مقابل کې يې بل داسې حديث شته چې زموږ تائيد کوي.

د مکې مشرکينو هم رسول اکرم ﷺ ته عين همدا ډول اصول وړاندې کړي وو او ورته ويل به يې:

د قرآن کومه برخه چې زموږ د عقايدو مخالفه ده، هغه منسوخه کړه، بيا دې خبره منو او ايمان درباندې راوړو. اعاذنا الله من مثل هذالتحريف

پر ملائکو د تقليد تور لګول

اوس خپل اصلي بحث ته ځو چې په هغه کې ميرمحمد صاحب شيطان لومړی غيرمقلد بللی، نو موړی ليکي:

کله چې ادم ؑ د خپل وخت خليفه يا امام اعظم شو، نو ملائکو يې تقليد وکړ چې د ادم د مقلدينو په نوم مشهوره شوې او دوی لومړني مقلدين وو. په اول ځل چې چا له تقليده تېښته وکړه هغه شيطان وو، عين په همدې ډول په محمدي امت کې د امام اعظم رحمه الله له تقليده د تېښتېدونکو نوم غيرمقلدين دی چې د ابليس لعين پيروي او تقليد په خوښي خپلوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقليده تېښتي. احناف د امام اعظم رحمه الله مقلدين دي او د ملائکو په شان د خپل ستر امام په تقليد وياړي. د نوموړي د خبرې خلاصه دا شوه چې د امام اعظم تقليد نه کوونکی يا شيطان او يا د هغه يار دی، خو ځوک چې د هغه تقليد کوي، هغه يا فرشته او يا د هغوی پر لار روان دی.

ځواب: لومړی خبره دا ده چې تا ادم ؑ خليفه يا امام اعظم بللی، نو ته يو ځل دا ووايه چې خليفه څه ته وايي؟!.

الخليفه: الامام الذي ليس فوقه امام. يعنې خليفه هغه امام ته وايي چې تر ده پورته بل امام نه وي، نو تا په کوم دليل امام ابو حنيفة رحمه الله امام اعظم کړ؟ ايا د هغه په حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کوم قرآني آیت نازل شوی دی چې دی امام اعظم دی؟ لکه ابراهیم ﷺ ته چې الله ﷻ ویلي دي:

قَالَ إِنِّي جَاعِلُکَ لِلنَّاسِ إِمَامًا. (البقرة، ۱۲۴ آیة)

یعنې الله ﷻ وویل: زه تا خلکو ته امام ټاکم.

اوس چې تا ابوحنیفة رحمه الله لوی امام کړ، نو څرګنده شوه چې ته د ادم ﷺ امامت نه منې او په دې سره ته د ابلیس ملګری او غیرمقلد شوې.

نو موږې عالم بیا لیکلي چې فرشتو د ادم ﷺ تقلید وکړ او د ادم ﷺ د مقلدینو په نوم مشهورې شوې. حیراني ده، دعوه خو د فاضل او حکیم کوې، خو دومره ستره تېروتنه دې کړې چې د علم او پوهې جنازه دې ښخه کړې ده. ته په دې هم خبر نه یې چې الله ﷻ ادم ﷺ د ځمکې لپاره د خلیفه په حیث رالیږلی و، نه د اسمان لپاره؛ چې ملائکې هم د دوی په تقلید او اطاعت مکلفې وې. داسې معلومېږي چې ته د قرآن کریم په تفسیر هم خبر نه یې، نو دې آیت ته وګوره !:

إِذْ قَالَ رَبُّکَ لِلْمَلاَئِکَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً. (البقرة، ۳۰ آیة)

یعنې هغه وخت دریاد کړه چې ستا رب ملائکو ته وویل: زه په ځمکه کې خلیفه پیدا کوم.

د تفسیر جلالین لیکوال د دې آیت په تفسیر کې لیکي: **یخلفني في تنفیذاحکامي فیهاوهو آدم.** (تفسیر جلالین، ۸ مخ)

یعنې دی به په ځمکه کې د احکامو په پلي کولو کې زما خلیفه وي او هغه ادم ﷺ دی.

بله خبره دا ده چې تا ادم ﷺ د ملائکو امام بللی، سره له دې چې ادم ﷺ د فرشتو امام نه و، لکه په پورتني آیت سره چې ثابته شوه. فرشتو چې ادم ﷺ ته کومه سجده کړې وه، هغه د الله ﷻ په امر وه؛ نه د ادم ﷺ په امر. ته د تقلید په نشه کې دومره بې سده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی یې چې د فرشتو په غاړه کې دې هم د تقلید رسۍ وراچولې ده او وړاندې دې موسیٰ ؑ د خضر ؑ مقلد بللی دی. یعنې فرشتې هم مقلدې دي، انبیاء کرام هم، خو امام یوازې ابوحنیفة رحمه الله دی.

د حیرانتیا ځای خو دا دی چې کله یو څوک امام ابوحنیفة رحمه الله ته مقلد ووایي، نو پر تاسو بده لګېږي، خو پخپله مو له فرشتو نیولې تر انبیاوو ټول مقلدین کړي دي.

او بیا دې وړاندې لیکلي چې فرشتې لومړنۍ مقلدینې شوې، نو پوښتنه دا ده چې ملائکې چا د آدم ؑ مقلدینې وبللې، تاسو؛ که الله ﷻ او یا رسول اکرم ﷺ؟ که تاسو یاست، نو ستاسو خبره خو هېڅ چا ته حجت نه ده، ځکه نو موږ هغه څه درته وایو چې الله ﷻ یې امر راته کړی دی:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آیة)

یعنې که تاسو رښتیا وایاست، نو دلیل مو راوړئ.

بیا مو ویلي چې له دې تقلیده تښتېدونکی ابلیس و، نو زه وایم آدم ؑ شیطان ته هېڅ حکم نه و کړی چې ده یې اطاعت کړی وای او دا ستاسو علمي خیانت دی چې وایاست: ابلیس د آدم ؑ له اطاعته تښتېدلی، بلکې ابلیس د الله ﷻ له اطاعته تښتېدلی و.

قرآن کریم وګوره؛ نو به درته څرګنده شي چې ستا خبره تر کومه ځایه کره ده؟! الله ﷻ خو وایي: (ففسق عن امرربه) یعنې شیطان د خپل رب د امر له منلو سرغړونه وکړه. او که ستا دعوه دا وي چې یو چا ته سجده کول د هغه تقلید او اطاعت وي، نو دا دعوه دې هم بېځایه ده، ځکه د یوسف ؑ په اړه ویل شوي: (وخرواله سجدا) یعنې یوسف ؑ ته د هغه مورو پلار او ورونو ټولو سجده وکړه، خو له دې سره-سره هېچا نه دي ویلي چې یعقوب ؑ له خپلو زامنو سره یو ځای د یوسف ؑ مقلد و. **فافهم ولاتکن من الغافلین الضالین**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرمحمد له خوا شیطان لومړی غیرمقلد بلل

نوموړي لیکي چې په تاریخ کې شیطان لومړنی غیرمقلد و. دی خپله دا ادعا داسې بیانوي:

باید پوه شې چې شیطان لومړنی شخص و چې په ډاګه یې د نه تقلید لار خپله کړه او هغه له دې امله چې د الله ﷻ حکم یې ونه مانه او د خپلو نفسي غوښتنو پیروي یې وکړه.

راشئ قرآن کریم ته غوړ شو چې هغه څه وايي؛ ایا هغه د الله ﷻ اطاعت وکړ او که یې د خپلو نفسي غوښتنو تقلید؟!

الله ﷻ وايي: (فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِرَبِّه) یعنې شیطان د خپل رب له امره سرغړونه وکړه.

معلومه شوه چې شیطان د خپل رب په نه اطاعت کولو ګمراه شوی، بلکې تر هر چا لوی ګمراه دی.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ اِتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِهُدًى مِّنَ اللهِ.

ژباړه: څوک تر هغه چا ډیر بې لارې یا ګمراه دی چې له الٰهي هدایت پرته یې د خپلو نفسي غوښتنو پیروي کړې وي؟!.

بل ځای الله ﷻ وايي:

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ.

یعنې تا هغه سړی ونه لید چې خپل خواهش یې الله وګرزاوه او الله ﷻ له پوهې سره-سره بې لارې کړ.

له دغو دلایلو څخه موږ ته د ورځې په څېر جوته شوه چې شیطان لومړی کس و چې د خپلو نفسي غوښتنو پیروي یې وکړه، د هغو مقلد شو او په عامه توګه د یوه ړانده مقلد په توګه راڅرګند شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احنافو ته هم موږ هغه نصيحت کوو ، چې الله ﷻ ټول انسانيت ته کړی دی او هغه دا چې:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آية)

ژباړه: د هغه څه پيروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا در ته نازل کړل شوي، له هغه پرته د نورو وليانو پيروي مه کوئ، په تاسو کې پند اخيستونکي ډېر کم دي.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَااخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ اِلَى اللهِ. (الشورىٰ، ۱۰ آية)

ژباړه: په کوم شي کې چې تاسو اختلاف کړی، د هغه فيصله الله ﷻ ته وسپارئ !.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّواْ كَثِيرًا وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ.

(المائدة، ۷۷ آية)

ژباړه: د هغه قوم پيروي مه کوئ چې وړاندې بې لارې شوی، نور يې هم ډېر بې لارې کړي او له سمې لارې اوښتي دي.

بل ځای الله ﷻ فرمايي:

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ.

(البقرة، ۱۲۰ آية)

ژباړه: که دې وروسته تر هغه چې علم درکول شو ، د دوی د هوا پيروي وکړه، نو نه الله ستا دوست او نه مرستندوی دی.

دا خبره خو د ورځې په څېر څرګنده وه چې ادم ﷺ ته سجده کول د الله ﷻ امر و ، خو ده له دې سره-سره هغه ونه مانه او د خپلې نفسي غوښتنې پيروي يې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميرمحمد صاحب وايي مقلدين د ملائكو او غيرمقلدين د شيطان په څېر دي.
اوس تاسو وواياست چې ايا مقلدين د ملائكو په څېر دي، كه د هغه شيطان په څېر چې تر هر څه وړاندې يې د خپل نفس تقليد وكړ؟!.
ميرمحمد صاحب وړاندې ليكي: غيرمقلدين د شيطان تقليد په خوشحالي كوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقليده تښتي.
زه وايم مقلدين په ډېري خوشحالي د شيطان تقليد كوي، خو د هغه چا له تقليده تښتي چې الله ﷻ د ټول امت امام اعظم، بلكې امام الانبياء ګرځولى دى. د هغه د پيروي امر يې كړى او د دې شاهدي پخپله قرآن وركړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا. (لقمان، ۲۱ آية)

ژباړه: كله چې دوى (كفارو) ته وويل شي؛ هغه څه ته راشئ چې الله نازل كړي، دوى وايي موږ د هغه څه پيروي كوو چې پلرونه مو پرې موندلي دي.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا.

(المائدة، ۱۰۴ آية)

ژباړه: كله چې دوى ته وويل شي چې د الله ﷻ نازل كړي (كتاب) او د رسول (احاديثو) ته راشئ، دوى وويل: موږ ته هغه څه كافي دي چې خپل پلرونه مو پرې پيدا كړي دي.
نو راشئ موږ له الله ﷻ څخه سوال كوو چې څوک ستا د نبي پرېكړه نه مني، د امام په قول پورې نښتى وي، ستا په احاديثو تر هغو عمل نه كوي چې د امام ابوحنيفة رحمه الله تاپه نه وي پرې لګېدلې او د هغه له رايې سره موافق نه وي، نو ايا دا سړى د رسول الله ﷺ پيروي كوي، كه د شيطان؟.
الله ﷻ وايي:

فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْالَکَ فَاعْلَمْ اَنَّمَايَتَّبِعُوْنَ اَهْوَائَهُمْ. (القصص، ۵۰ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که دوی ستا خبره ونه منله، نو پوه شه چې دوی د خپلو خواهشاتو پیروي کوي.

څرګنده شوه چې مقلدین له ډېره وخته په دې زړه ناروغي اخته دي چې هر وخت دوی قرآن او سنت ته راوبلل شي، نو دوی مخونه ترې اړوي او د خپل عمل په استدلال کې نیکه ګان او پلرونه وړاندې کوي. الله ﷻ هم موږ ته د داسې کسانو په اړه خبرداری راکړی چې که دوی د محمد ﷺ خبره ونه منله، نو باور وکړئ چې دا خلک یوازې د خپلو نفسي غوښتنو په طلب کې سرګردان او لالهاند دي.

د مولوي عبدالغني جابروي او مولوي محمدولي درویش یوه شبهه او د هغې ځواب

مولوي عبدالغني جابروي صاحب پخپل کتاب اغراض جلالین کې د دې آیت: (خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍوَّخَلَقْتَهُ مِنْ طِيْنٍ) په تشریح کې لیکي: شیطان لومړنی هغه کس و چې تقلید یې پرېښود، بیا په استفهامي ډول وایي: که هغه مقلد و، نو تاسو ووایاست چې د چا مقلد و؟ نو چې د هغه مقلدوالی نه شی ثابتولای، څرګنده شوه چې هغه غیرمقلد و !!!.

همدا دعوه مولوي محمدولي درویش صاحب پخپل کتاب (ایا د جنازې په لمانځه کې د فاتحې ویل سنت دي؟) هم کړې ده.

که څه هم د میرمحمدصاحب د ځواب په ترڅ کې د دواړو ځواب شوی دی، خو بیا هم اړینه ګڼم چې دوی ته پخپل انداز ځواب ورکړم.

ځواب: لکه څنګه چې ستاسو دعوه ده چې شیطان لومړنی غیرمقلد و، نو زموږ دعوه دا ده چې ملائکې لومړنۍ غیرمقلدې وې. که تاسو وایاست چې نه هغوی مقلدې وې، نو ووایه د چا مقلدې وې؟ نو که تاسو د ملائکو تقلید هېڅکله نه شی ثابتولای، نو ومنئ او ایمان راوړئ چې ملائکې غیرمقلدې وې او دلیل یې د الله ﷻ دا قول دی: (اِنِّی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جَاعِلٌ فِیْ الْاَرْضِ خَلِیْفَةً) ځکه په دې آیت کې الله ﷻ ویلي چې زه په ځمکه کې خلیفه پیدا کوم، دا سې یې نه دي ویلي چې په آسمان کې خلیفه پیدا کو.

د تقلید او اتباع توپیر

وړاندې تر دې چې د میرمحمدصاحب د یوې بلې هغه شبهې ځواب ورکړم چې په هغې کې یې هڅه کړې چې موسیٰ ﷺ د خضر مقلد کړي. اړینه ګڼم چې د تقلید او اتباع تر منځ توپیر واضیح کړم.

د تقلید تعریف مو وړاندې په پوره تفصیل سره په څو پاڼو کې ذکر کړ، چې لنډ حاصل یې دا و چې له دلیل پرته د یو چا خبره منل، خو د بنوري ټاون د مدرسې استاد او مفتي ښاغلی محمدولي درو ېش پر ضد ولاړ دی او وایي د اتباع او تقلید تر منځ هېڅ توپیر نشته، بلکې دواړه د یوه شي دوه نومونه دي، ځکه په قرآن کریم کې د تقلید لپاره د اتباع لفظ هم کارول شوی دی، لکه چې وایي: (فَاتَّبَعُوْا اَمْرَ فِرْعَوْنَ) یعنې هغوی د فرعون د حکم اتباع وکړه، همدارنګه په یو بل ځای کې وایي: (قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَاوَجَدْنَا عَلَیْهِ اٰبَآءَ نَا) یعنې موږ به د هغه څه پیروي کوو چې خپل پلرونه مو پرې موندلي دي. نو څرګنده شوه چې تقلید اتباع ده او هېڅ توپیر نه لري.

ځواب: لومړۍ خبره دا ده چې میرمحمد صاحب د امت ټول علماء حنفي او که غیرحنفي دي، دروغجن بللي، ځکه هغوی د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی او تقلید یې غندلی دی.

یو ځل بیا د دې مضمون لومړنیو برخو ته پاملرنه وکړئ او بیا وړاندې لاړ شئ! زموږ دعوه همدا ده چې تقلید سراسر غلط کار او ضلالت دی، خو ستا د پوهاوي لپاره یو څو خبرې کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په التوضيح والتلويح کې وايي: فالمعرفة ادارک الجزئيات عن دليل فخرج التقليد. (التوضيح والتلويح، ۱۱ مخ)

يعنې په دليل سره د جزئياتو درک ته معرفت وايي، نو په دې سره تقليد ووت، (ځکه هلته د دليل پېژندنه نه وي).

همدارنګه امام شافعي رحمه الله هم تقليد جهل او ناپوهي بللې او ويلي يې دي:

وبالظن والتقليد لايحصل العلم والمعرفة. (فقه الاکبر، ۷ مخ)

په ګمان او تقليد علم او معرفت نه حاصلېږي.

بيا وړاندې وايي: (وذالک لايکون علما) تقليد پوهه نه، بلکې ناپوهي ده.

همدارنګه د امام احمد بن حنبل رحمه الله وينا ده:

لا تقليدنى ولاتقليد مالکا ولاالشافعي ولا الاوزاعي ولاالثوري وخذمن حيث اخذوا. (الاعلام، ۲ ټوک، ۳۲ مخ)

ژباړه: مه زما، مه د مالک، مه د شافعي، مه د اوزاعي او مه د ثوري تقليد کوه، ته هم له هغه ځايه اخذ کوه له کومه ځايه چې دوی کړی دی.

همدارنګه علامه الوسي حنفي هم تقليد ګمراهي بللې او ليکلي يې دي: ان کان للضلالة فالتقليد ابوها. (روح المعاني، لومړی ټوک، ۹۷ مخ)

يعنې که ګمراهۍ پلار درلودای، تقليد به يې پلار وای.

همداراز علامه طحاوي حنفي رحمه الله ليکي: لايقليدالاعصبي او غبي.

يعنې له متعصب او سخت ناپوه پرته بل څوک تقليد نه کوي. (عقودالرسم المفتي، ۲۷ مخ)

داسې ښکاري چې مفتي محمدولي صاحب په قرآن پوهنه کې تر خپلو امامانو يو قدم وړاندې تللی او يا کېدای شي دغو علماوو له غيرمقلدينو سره مينه درلوده چې له همدې امله يې تقليد غندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر حال؛ دا خو ستاسو کورنۍ لانجه ده، موږ نه پوهېږو چې څوک ربښتيني او څوک دروغجن دي؟! مګر اوس تحقيقي ځواب ته غوږ شه!

ښاغلي مفتي محمدولي ته به ووايم چې يا خو په عربي ژبه د نه پوهېږي، يا عارفانه تجاهل کوي او يا غواړي عوام تېرباسي. ببشکه په قرآن کريم کې د تقليد لپاره د اتباع لفظ کارول شوی، له دې نو دا ولې لازمه شوه چې تقليد او اتباع يو شی دي؟ راشه وګوره په قرآن کريم کې د سمک ماهي لپاره د لحم لفظ کارول شوی دی، همدارنګه په قرآن کريم کې د مديني (ښار) لپاره د قريه (کلي) لفظ استعمال شوی دی، نو ايا په دې سره ماهی او غوښه، ښار او کلی سره يو شول؟ نه؛ هېڅکله نه!

راشه! زه دې د عربي ژبې په ځينو داسې الفاظو خبر کړم چې په يوه وخت کې د څو معناوو لپاره استعمالېږي. ځينې وختونه خو يو لفظ د خپل ضد لپاره هم استعمالېږي. د قرء لفظ وګوره په عربي کې د حيض او طهر دواړو لپاره استعمالېږي. ايا اوس ته دا وايې چې حيض او طهر يو شی دی او د دواړو ترمنځ هېڅ توپير نشته؟ همدارنګه مولیٰ لفظ په عربي کې د بادار لپاره هم استعمالېږي او د مريي لپاره هم. همدارنګه جارية په عربي کې کښتۍ ته هم وايي او مينځې ته هم. همدا ډول عين په عربي کې سترګې ته هم وايي، چينې ته هم او سرو زرو ته هم.

زما په اند د مفتي صاحب د پوهېدو لپاره دا څو بېلګې بس دي. ايا اوس به هم مفتي محمدولي صاحب دا وايي چې مالک، مريی، کښتۍ، مينځه، سترګه، چينه او سره زر يو شی دي؟!.

حقيقت دا دی چې د ځای په بدلون د لفظ په معنا کې هم بدلون راځي، لکه څرنګه چې د مريي لپاره د مولا د لفظ په کارېدلو له هغه مالک او له مالکه مريی نه جوړېږي، همدارنګه د تقليد لپاره د اتباع په کارېدو تقليد د رسول اطاعت نه، بلکلې هماغه تقليد دی.

هو! دا يوه خبره شته چې د دواړو ښکاره بڼه سره ورته ده، خو په حقيقت کې د دواړو ترمنځ د ځمکې او آسمان توپير دی. لکه څنګه چې د اوبو او بولو ښکاره بڼه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، خو په حقیقت کې یو پاک او بل ناپاک دی. له همدې امله ټولو امامانو رحمهم الله له دې ناپاکۍ څخه د ځان پر ژغورنه ډېر ټینګار کړی دی. راشه وګوره ! په دې دعوه کې یوازې زه نه یم، بلکې ډېرو مخکنیو علماوو هم د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی دی.

د (التقلید واحکامه) کتاب لیکوال سعد بن عبد العزیز الشثري لیکي:

التقليدالتزام المكلف مذهب غيره بلاحجة. اماالاتباع فهوماثبت عليه حجة. وممن قال بذالک ابن خويذ منداد، وابن عبدالبر، وابن القيم، والشاطبي وغيرهم. (جامع بيان العلم، ۲ ټوک، ۱۴۳۲ مخ. الاعتصام ۳۴۲ مخ. اعلام الموقعين، ۲ ټوک، ۱۸۲ مخ)

ژباړه: تقلید پر ځان له دلیل پرته د یو چا د مذهب التزام دی. اتباع د هغه څه نوم دی چې دلیل ولري دا توپیر ابن خویذمنداد، ابن عبد البر، ابن القیم، امام شاطبي او نورو بیان کړی دی.

همدارنګه امام ابن عبد البر رحمه الله پر دې د امت د علماوو اجماع نقل کړې او وایي:

اجمع الناس على ان المقلدليس معدودا من اهل العلم وان العلم معرفة الحق بدليله، فان الناس لايختلفون ان العلم هوالمعرفة الحاصلة عن الدليل وامابدون الدليل فانما هو التقليد. (اعلام الموقعين، لومړی ټوک، ۱۷ مخ. مختصرجامع بيان العلم وفضله باب فسادالتقليد ونفيه، ۲۹۲-۳۰۴ مخونه)

ژباړه: خلکو پر دې اتفاق کړی چې مقلد د علماوو په ډله کې نه شي شمېرل کېدای، ځکه علم هغه دی چې حق په دلیل سره وپېژندل شي، له همدې امله خلکو په دې کې هېڅ اختلاف نه دی کړی چې علم هغه معرفت دی چې له دلیله حاصل شي او له دلیل پرته هغه تقلید دی.

همدا وجه ده چې تر ننه هېچا د رسول اکرم ﷺ د اتباع تعریف په تقلید سره نه دی کړی. که مو باور نه کېږي نو د هر مفسر تفسیر، په عربي وي؛ که په بله ژبه، د مقلد وي، که د غیرمقلد، درواخلئ او وګورئ چې هېچا هم د اتباع لفظ؛ چې له رسول سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال شوی وي، په تقلید سره نه دی ترجمه کړی. ځکه اتباع یوازې په رسول پورې خاصه ده او له هغه پرته د بل چا پیروي تقلید دی.

د میرصاحب له لوري موسیٰ ﷷ د خضر ﷷ مقلد ګڼل

دی لیکي: کله چې د الله ﷻ په امر موسیٰ ﷷ خضر ﷷ ته ورغی، نو د مقلدانه ادابو په پرځای کولو یې وویل:

هَلْ اَتَّبِعُکَ عَلٰی اَنْ تُعَلِّمَنِيْ مِمَّا عَلِمْتَ رُشْدًا.

نو موږ یې ترجمه داسې کوي: ایا زه په دې شرط ستا تقلید کولای شم چې ته ما ته له خپل علمه یو څه رشد او هدایت وښیې؟.

ځواب: ښاغلی میرمحمد صاحب ستاسو د عبارت لومړنۍ برخه له دویمې سره ټکر ده. تاسو وویل چې موسیٰ ﷷ د الله ﷻ په امر د خضر ﷷ حضور ته ورغی، نو ثابته شوه چې د هغه حضور ته د موسیٰ ﷷ ورتګ د الله ﷻ په امر و، او تاسو باید پوه شئ چې د الله ﷻ په امر کوم کار کېږي، هغه اتباع وي، نه تقلید. تاسو چې په خپلو الفاظو کې د مقلدانه ادابو د پرځای کولو خبره کړې، دا صرف ضد او عناد دی.

وړاندې په تلو یې د مقلد او متبع دواړه الفاظ کارولي دي، ځکه ده ته معلومه ده چې نبي متبع وي، نه مقلد. نو د دې لپاره چې څوک نیوکه ورباندې ونه کړي، نو له همدې وجې یې د متبع لفظ ذکر کړی دی.

او له دې آیت څخه: هَلْ اَتَّبِعُکَ عَلٰی اَنْ تُعَلِّمَنِيْ مِمَّا عَلِمْتَ رُشْدًا. مقلدانه اداب نه، بلکې د زدکړې اداب ثابتېږي او آیت پخپله هم پر دې معنیٰ دلالت کوي.

د دې آیت په اړه ډېر مفسرین همدا وايي چې د موسیٰ ﷷ دا سفر د زدکړې لپاره و، نه د تقلید لپاره، او تا ته همدا اوس-اوس څرګنده شوه چې تقلید او علم دوه متضاد شیان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حیرانتیا خبره خو دا ده چې کوم آیت الله ﷻ په قرآن کریم کې د علم د ارزښت لپاره ذکر کړی، له هماغه آیته میرمحمد صاحب د تقلید ثابتولو ناکامه هڅه کړې ده.

حقیقت دا دی چې ښاغلي میرمحمد صاحب د قرآن کریم په الفاظو کې لاسوهنه نه شوای کولای، نو یې په تفسیر کې لاسوهنه وکړه. د داسې کسانو په اړه الله ﷻ وایي:

وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ.

(البقرة، ۵۷ آیة)

ژباړه: د دوی یوه ډله داسې ده چې د الله ﷻ کلام اوري، وروسته تر هغه چې پرې پوه شي، تحریف پکې کوي او دوی پوهېږي.

وروسته لیکي: په دې سره خضر ؑ موسی ؑ ته وویل د تقلید او اتباع لار ډېره ستونزمنه ده، ته به تنگ پرې ونه کړای شې او د همت په بایللو به د تقلید اداب له لاسه ورکړې او ورته وېې ویل: (انک لن تستطع معی صبرا) یعنې ته زما سره د صبر کولو توان نه لرې.

ځواب: درنو لوستونکو ! تاسو په قرآن کریم کې د میرمحمد صاحب څرگنده لاسوهنه ولیده. اوس موږ له ده څخه پوښتنه کوو چې ده خضر ؑ ته کومې خبرې منسوبې کړې، هغه د قرآن کریم په کوم آیت کې شته، په کوم حدیث کې راغلې دي او که خضر ؑ په خوب کې درته ویلي دي؟ موږ خو وړاندې داسې فکر کاوه چې مقلدین یوازې په امام ابوحنیفة رحمه الله پسې دروغ وایي، په دې خبر نه وو چې مقلدین په تعصب کې پر انبیاء کرامو او اولیاوو هم دروغ تړي. فلعنة الله علی الکاذبین

سره له دې چې د خضر ؑ له خوا موسی ؑ ته د (انک لن تستطع معی صبرا) ویلو سبب پخپله په قرآن کریم کې موجود دی. هغه دا چې په وړاندې تلو به خضر ؑ کوم کارونه کوي، هغه ټول د ظاهري شریعت مخالف دي او یو رسول څنگه کولای شي چې د شریعت مخالف کار وزغمي؟ له همدې وجې خضر ؑ وړاندې لا هغه ته خبرداری ورکړی و، چې ته به زما پر هغو کړنو چې د شریعت مخالفې وي، صبر کوې. دا د هماغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسې حقیقت دی چې میرمحمد صاحب د تقلید جامه وراغوستې وه. د زیات تفصیل لپاره تفسیر ابن کثیر، ۳ ټوک، ۱۵۲ مخ، تفسیر قرطبي له ۱۳ څخه تر ۲۸ پورې، تفسیر فتح القدیر، ۳ ټوک، له ۴۲۵ څخه تر ۴۳۷ پورې، او تفسیر المنیر، ۸ ټوک، ۲۸۹ مخ وګورئ)

وړاندې لیکي:

فَلاَ تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَکَ مِنْهُ ذِکْرًا.

یعنې ته تر هغو زما څخه د هېڅ شي پوښتنه مه کوه، څو چې زه پخپله درته ونه وایم.

د امام د تقلید معنی همدا ده چې مقلد له هغه څخه د هېڅ شي پوښتنه نه شي کولای.

ځواب: ښاغلیه! په دې آیت کې دا څرنګه ثابته شوه چې د دلیل مطالبه نشته؟ هو! دا ثابته شوه چې د دلیل په غوښتنه کې بیړه په کار نه ده، لکه د (حتی احدث) لفظ چې همدا معنا افاده کوي. دا سې ښکاري چې د تقلید پټۍ دې پر سترګو دا سې غوړېدلې چې د قرآن په هر ځای کې تقلید درته ښکاري، له دې پرته بل څه نه وینې.

ښاغلی میرمحمد! د موسیٰ ؑ دا واقعه ستا د مذهب مخالفه او زموږ تائید دی. ته لږ قرآن کریم په غور ولوله! او دا خبره له هېڅ عالمه پټه نه ده چې موسیٰ ؑ په هر ځای کې له خضر ؑ څخه د دلیل غوښتنه کړې ده چې تا دا کار ولې وکړ؟ سورة کهف لږ په دقت ولوله! له دې واقعې څخه موږ دا درس تر لاسه کوو چې که هر کار د شریعت مخالف ولیدل شي، نو دلیل وغواړئ، بلکې قرآن کریم موږ په ټینګه همدې دریځ ته هڅوي. لکه چې وایي: وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ. یعنې د هغه څه پیروي مه کوه چې په اړه یې علم نه لرې. بل ځای الله ﷻ وايي: قُلْ هَـذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَاْ وَمَنِ اتَّبَعَنِي. (یوسف، ۱۰۸ آیة)

ژباړه: ورته ووایه! دا زما لار ده، زه او زما پیروان په پوهه الله ته بلنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی میرمحمد صاحب! قرآن کریم خو وايي د دين هېڅ کار له دليل پرته مه کوئ! او دا کار يوازې د نبي او مجتهد نه دی، بلکې د هر هغه چا دی چې د نبي د پيروي دعوه کوي، ځکه په قرآن کريم کې د (من اتبعني) الفاظ راغلي چې وايي: هر څوک چې د نبي پيروي کوي، د هغه دنده دا ده چې په پوهه او بصيرت سره کار کوي. په ړندو سترګو پر مخ نه ځي، بلکې په دنيا کې چې هر انسان د دين کوم کار کوي، له هغه څخه د دليل غوښتنه د قرآن کريم حکم دی.

الله ﷻ ويلي دي:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ.

يعنې ورته ووايه که تاسو رښتيني ياست؛ دليل مو راوړئ.

درنو لوستونکو! اوس تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې د قرآن کريم امر ومنو، که د ميرمحمد صاحب؟! ميرمحمد صاحب خو وايي تقليد وکړئ، دليل مه غواړئ او د الله ﷻ وينا ده چې له دليل پرته عمل مه کوئ! داسې ښکاري چې ميرمحمد صاحب له الله ﷻ سره جګړه کوي. د الهي قوانينو ردولو او خپلو کرغېړنو اصولو پلي کولو ته يې ملا تړلې ده.

د اعتبار له لفظ څخه د قياس معنا اخيستل

ووجوب الاعتبارای القياس حکم مع انه ليس من افعال الجوارح. (التوضيح والتلويح، ۳۲ مخ)

ژباړه: د اعتبار (قياس) وجوب د الله ﷻ امر دی، خو سره له دې هغه د بدن د غړو فعل نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احنافو دعوه دا ده چې الله ﷻ ویلي دي: (فاعتبروا یا اولی الابصار) یعنې قیاس وکړئ، نو له دې آیت څخه معلومه شوه چې قیاس فرض دی. (اصول البزدوي، **۲۵۰** مخ. نورالانوار، **۲۲۴** مخ)

اوس راشئ وګورو چې د احنافو دا دعوه تر کومه ځایه رښتینې ده؟ په سورة المؤمنون کې الله ﷻ فرمایي:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً. (مؤمنون، ۲۱ آية)

یعنې ستاسو لپاره په څارویو کې عبرت دی.

که د احنافو له قانون سره سم دلته د عبرت معنا په قیاس وشي، نو مطلب دا شو چې ستاسو لپاره په څارویو کې قیاس دی.

معنا یې دا شوه چې څاروي څه کوي، تاسو هم هغه کوئ. نه په خوراک او څښاک کې څه بندیز شته؛ څه چې مو زړه غواړي هغه کوئ او نه په واده او نکاح کې، څرنګه چې مو زړه غواړي نکاوې کوئ. په څه ډول چې له حیواناتو سره څه حساب او کتاب نه کېږي، همدارنګه له تاسو سره هم نه کېږي. زما په اند هېڅ حنفي په دې قیاس عمل نه کوي. په همدې سورة نور کې الله ﷻ وایي:

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ. (النور، ۴۴ آية)

ژباړه: الله ﷻ شپه او ورځ اړوي-رااړوي بېشکه په دې کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

احناف به دلته قیاس پر چا کوي؟ یقیناً پر شي یې هم نه شي کولای، که یې کوي، نو هم به پر الله ﷻ دروغ وایي. اعاذنا الله من الافتراء علیه

په سورة یوسف کې الهي وینا ده:

لَقَدْ كَانَ فِيْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِى الْأَلْبَابِ. (یوسف، ۱۱۱ آية) یعنې د دوی په کیسو کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دلته هم د عبرت له لفظه د قیاس معنا واخیستل شي، نو مطلب دا شو چې لکه څنګه چې د یوسف علیه السلام ورونو خپل کشر ورور څاه ته وغورځاوه، تاسې هم له خپلو کشرانو ورونو سره همدا چلند کوئ او لکه څنګه چې هغوی خپل ورور خرڅ کړ، تاسې هم خپل ورور خرڅ کړئ، خو احناف په دې قیاس هم عمل نه کوي.

علامه ابن حزم الاندلسي رحمة الله علیه لیکي:

فلم یستح هولاء القوم ان یسمواالقیاس اعتبارا. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

یعنې دا خلک په دې شرمېږي هم نه چې پر قیاس د اعتبار نوم ږدي. اِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ.

حیرانوونکې خبره خو لادا ده چې وایي:

لوعمل بالحدیث لانسدباب الرأئ. (نورالانوار، ۱۷۹ مخ)

یعنې که (د غیرفقیه صحابي) په حدیث عمل وشي، نو د رایې دروازه به بنده شي.

علامه ابن حزم الاندلسي رحمه الله لیکي:

ولاعلم احدقط فی اللغة التي بهانزل القرآن ان الاعتبار هوالقیاس. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

یعنې په کومه ژبه چې قرآن کریم نازل شوی؛ هېچا د اعتبار له لفظه د قیاس معنا نه ده اخیستې.

الله جل جلاله مورږ ته د دې لویو آسمانانو او ځمکو په جوړولو کې پر خپل ستر ځواک او ده چې له خپلو دښمنانو سره څه معامله کړې پر هغوی د فکر او تدبر امر کړی دی، څو مورږ پوه شو چې الله جل جلاله پر هر څه قادر دی او ټولې چارې په یوازې ډول پر مخ وړي. څوک چې لږ عقل او شعور ولري؛ هغه په دې پوهېږي چې د عبرت د لفظ معنا قیاس نه ده، ځکه په دې سره قرآن کریم ته د دروغو نسبت کېږي، له دې کبله چې یو ځای هم د عبرت لفظ د قیاس په معنا نه دی استعمال شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قياس بنسټ چا کېښېښود؟

زموږ دعوه دا ده چې قياس شريعت نه، بلکې د الله ﷻ پر نازل کړي شريعت يو تور داغ دی، ځکه په قياس حلت او حرمت نه ثابتېږي. احناف وايي دوی قياس د حکم مثبت نه، بلکې د حکم مظهر ګڼي، يعنې قياس پر يو شي حکم نه شي کولای، کوم شی چې پټ وي هغه څرګندوي.

موږ وايو دا هسې يوه دعوه ده. چېچل د فيل په غاښو کوي، ښکاروي بل څه. که قياس حکم څرګندولای، ثابتولای يې نه، نو بيا ولې سره مختلف کېدل؟ ځکه حکم خو يو وي، نه دوه او موږ وينو چې پر يوه شي څلور-پنځه حکمونه لګول کېږي. په دې سره ثابته شوه چې قياس مثبت دی، نه مظهر او په دې خبره ښه سر خلاص کړئ چې پر يو شي د حلال او حرام حکم کول دا يوازې د الله ﷻ کار دی. مقربه ملائکه او رالېږل شوی نبي هم د دې واک او اختيار نه لري چې له خپل ځانه يو شي ته حلال او يا حرام ووايي. مجتهد خو بېخي دا کار نه شي کولای. مطلب د حلت او حرمت حق نه کوم نبي ته شته، لکه الله ﷻ چې وايي:

يَاأَيُّهَاالنَّبِيُّ لِمَ تحَرِّمُ مَااَحَلَ اللهُ لَکَ.

يعنې اې نبي ! ولې هغه څه حراموې چې الله ﷻ درته حلال کړي د ؟ !.

او نه کوم مجتهد ته، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

وَلاَ تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَـذَا حَلاَلٌ وَهَـذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُواْ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ. (النحل، ۱۱٦ آية)

ژباړه: يو شي ته پخپله خوله مه واياست چې دا حلال او دا حرام دی، څو پر الله دروغ وتړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا چې د قیاس په وسیله یو شی حلال او یا حرام ګرځولی، هغه ګواکې پر الله دروغ تړلي دي، ځکه د قیاس کولو معنا دا ده چې د دې شي حکم الله ﷻ نه دی نازل کړی، موږ دا حکم پرې کړی دی.

سره له دې چې الله ﷻ وايي:

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ.

يعنې نن مې ستاسو دين درته پوره کړ.

حتی الله ﷻ خپل ګران نبي ته هم د قياس کولو اجازه نه ده ورکړې، بلکې ويلي يې دي:

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَاۤاَنْزَلَ اللّٰهُ.

يعنې د دوی پخپلمنځي چارو کې په هغه څه پرېکړه کوه چې د الله ﷻ له خوا درته نازل شوي دي.

همدارنګه الله ﷻ فرمايي:

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ. (المائدة، ۴۴ آية)

ژباړه: چا چې په هغه څه پرېکړه ونه کړه چې الله ﷻ نازل کړي، هماغه کافران دي.

په بل آيت کې د (فأولئک هم الظالمون) الفاظ راغلي دي. په درېيم آيت کې د (فأولئک هم الفاسقون) الفاظ راغلي دي.

دا آيتونه بيا-بيا زموږ توجه دې خبرې ته رااړوي چې که يو څوک له ځانه او يا د مجتهد له لوري د ناسمې فتوا پر بنسټ پر يو شي د حرام يا حلال مهر لګوي، هغه يا کافر، يا ظالم او يا فاسق دی.

د قياس د بطلان لپاره همدا بس ده چې اهل القياس په خپل منځ کې د قياسونو په کولو سره مختلف دي چې له دې کاره الله ﷻ سخته منعه کړې ده.

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ. (آل عمران، ۱۰۵ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: لکه هغه کسان داسې مه کېږئ چې د واضحو دلایلو تر راتلو وروسته سره مختلف شول.

په قیاس کې اختلاف کول پخپله د دې خبرې دلیل دی چې قیاس شریعت نه دی، ځکه په شریعت کې اختلاف امکان نه لري، لکه الله ﷻ چې فرمایي:

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آیة)

ژباړه: ایا دوی په قرآن کریم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا له خوا وای؛ دوی به ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

په تقلید کې خو خبره تر اختلاف پورې محدوده نه ده، بلکې پر بېلابېلو ډلو وېشل شوي دي چې له دې کاره شریعت په کلکه منعه کړې ده. د بېلګې په ډول شوافع وایي:

د دربېو وېښتانو په مسح کولو سره د سر مسحه صحیح کېږي.

احناف وایي: که د سر دربېمه برخه مسحه نه شي، اودس نه کېږي.

خو مالیکیان بیا وایي نه؛ د لومړنیو اودس صحیح دی، نه د دویمې ډلې، بلکې تر څو چې د ټول سر مسحه ونه شي، د هغه اودس نه صحیح کېږي.

دویمه بېلګه: احناف وایي که یو څوک د الله اجل او یا الله اعظم په ویلو نیت وتړي، نو د هغه لمونځ صحیح کېږي، خو د شوافعو په اند هغه بې لمانځه دی، څو چې د الله اکبر لفظ ونه وایي، لمونځ یې صحیح نه دی.

دربېمه بېلګه: احناف وایي د هبې او تملیک په لفظ نکاح صحیح ده، سړی او ښځه د دې الفاظو په ویلو مېړه او مېرمن ګرځي. کوم اولاد چې یې وشي، هغه حلال دی او که په دواړو کې یو مړ شي، ژوندی د میراث حق لري.

خو شوافع وایي د نکاح او تزویج له لفظ پرته نکاح نه صحیح کېږي. که دی جماع وکړي، هغه زنا ده. له دې جماع څخه چې یې کوم اولاد وشي، هغه حرام دی او که په دوی کې یو مړ شي، ژوندی د مېراث حق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنو لوستونکو ! تاسو وليدل چې د قياس د مالکانو په قياسونو کې څومره د ځمکې او آسمان توپير او اختلاف دی. په بله وينا د قياس خاوندان دا ويل غواړي چې الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ موږ ته نه د او داسه بشپړه طريقه راښوولې، نه د لمانځه او نه د نکاح يا واده؛ چې له امله يې موږ قياس ته اړ يو.

سره له دې چې الله ﷻ ويلي دي: (اَلْيَوْمَ اَکْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ) يعنې نن مې تاسو ته ستاسو دين در بشپړ کړ.

همدا رنګه فرمايي:

وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ. (آل عمران، ۴۶ آية)

ژباړه: د الله ﷻ او د هغه د رسول اطاعت کوئ، اختلاف مه کوئ، کنه بې زړه به شئ، قوت به مو له منځه لاړ شي او صبر کوئ؛ بېشکه الله ﷻ له صبر کوونکو سره دی.

همدا رنګه د رسول اکرم ﷺ وينا ده:

لاتختلفوا فتختلف قلوبکم.

يعنې اختلاف مه کوئ، که نه زړونه به مو سره مختلف شي. (نسائي، ۲ ټوک، ۹۰ مخ. مستدرک حاکم، لومړی ټوک، ۷۲۵ مخ)

خو په مذهب کې پر پاتېدو او تقليد کولو اختلاف پر موږ واجب دی. اورمرو به موږ اختلاف کوو، که څه هم څرګند آيت او يا صحيح حديث زموږ د دريځ مخالف وي. الله ﷻ دې هدايت راته وکړي. آمين !

پورته مو ثابته کړه چې قياس دين نه دی، ځکه قياس نه د الله ﷻ امر دی، نه د رسول اکرم ﷺ. الله ﷻ خو موږ ته وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ.

(النساء، ۵۹ آیة)

ژباړه: که مو په یو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته یې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لرئ.

دا خو څرګنده خبره ده چې قیاس ته رجوع کول نه الله ﷻ ته رجوع ده او نه رسول اکرم ﷺ ته او الله ﷻ دا هم ویلي چې په وینا او کړنه کې تر الله او د هغه تر رسول مه وړاندې کېږئ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. (الحجرات، ۱ آیة)

ژباړه: اې هغو کسانو چې دوی ایمان راوړئ، تر الله او د هغه تر رسول مه مختنه کېږئ.

اساسي خبره دا ده چې رسول اکرم ﷺ هېڅکله نه پخپله قیاس کړی او نه یې صحابه کرامو ته د هغه تربیه او تعلیم ورکړی دی، سره له دې چې الله ﷻ وايي:

وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى (۳) إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى. (النجم، ۳-۴ آیة)

ژباړه: دی له ځانه خبرې نه کوي، دا نه ده؛ مګر وحې ده چې ده ته وحې کېږي.

څوک چې وايي محمد ﷺ له ځانه خبرې کړې دي، د هغوی قول په دې آیت سره مردود دی.

بله خبره دا ده چې دا د رسول اکرم ﷺ د فرمان مخالف کار دی.

عن مالک بن انس رحمه الله يقول: الزم ماقاله رسول الله ﷺ فی حجة الوداع (امران ترکتمافيکم لن تضلوا اماتمسکتم بهما کتاب الله وسنة نبيه. (اعلام الموقعين)

له امام مالک رحمه الله څخه روایت دی چې ویلي یې دي: هغه خبره ټینګه ونیسئ چې رسول الله ﷺ په حجة الوداع کې کړې وه، هغه دا چې: ما تاسو ته دوه شیان پرېښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که تاسو په هغوی پسې ټينګ لاس ونيسئ، هېڅکله به بېلارې نه شئ، هغه د الله ﷻ کتاب او د هغه د نبي سنت دي.

همدارنګه ابن عبدالبر پخپل کتاب جامع بيان العلم کې نقل کوي چې رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

لاتهلک امتي حتى تقع فى المقايس فاذا وقعت فى المقايس فقدهلکت. (مختصر جامع بيان العلم وفضله ۲۵۰)

يعنې زما امت به تر هغو هلاک نه شي چې په قياسونو کې نه وي واقع شوی، کله چې په قياسونو کې واقع شي، نو هلاک شو.

له دې څخه د سپينې ورځې په شان جوته شوه چې د مسلمانانو مرجع صرف قرآن کريم او صحيح نبوي سنت دي، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ. **(سورة النساء، ۵۹ آية)**

ژباړه: که مو په يو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته يې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ايمان لرئ.

ټول امت پر دې متفق دی چې د اختلاف پيدا کېدو په صورت کې قرآن او نبوي سنت ته رجوع واجبه ده، ځکه دا د قرآن کريم امر دی او ټولو مفسرينو ترې همدا معنا اخيستې ده چې د رسول اکرم ﷺ په ژوند کې ده ته رجوع اړينه وه او د ده تر وفات وروسته د ده سنت ته رجوع ضروري ده.

خو راشئ مو ږ مو له يوه داسې سړي سره آشنا کړو چې په اصولو او فروعو کې د احنافو مرجع دی او د هغه د کتابونو له لوستلو پرته هېڅ حنفي مفتي يا قاضي کېدای نه شي، بلکې يو ځوک تر هغو مجتهد کېدای هم نه شي چې د ده کتاب المبسوط يې نه وي ياد کړی، دا سړی د علامه سرخسي په نوم يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ هغه په دې آیت کې د قیاس ثابتولو لپاره څومره څرګند لاسوهنه یا تحریف کړی دی. پخپل کتاب کې، چې د (اصول سرخسي) په نوم مشهور دی، لیکي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ. ان المراد به القياس الصحيح والرجوع اليه عندالمنازعة، وفيه بيان ان الرجوع اليه يكون بامرالله وامرالرسول ولايجوزان يقال المرادهوالرجوع الى الكتاب والسنة. (اصول السرخسي ۲۱۲۹)

ژباړه: د احنافو دا لوی عالم وايي: په پورتني آيت سره ثابته شوه چې له دې څخه د مخالفت په وخت کې صحيح قياس ته رجوع کول مراد دي او په دې کې دا ويل شوي چې دا رجوع به د الله او رسول په امر وي او دا خبره ناسمه ده چې له دې څخه مراد قرآن او سنت ته رجوع کول دي.

درنو لوستونکو ! دا خبره تر ځمکي او آسمان هم درنه ده چې له قرآن او سنت څخه قياس مراد شي. دا د دوی ديند اري او الهي وېره ده چې د خپل مذهب د اثبات لپاره په قرآن کې له لاسوهنې هم ډډه نه کوي، خو دوی دا خبره له پامه غورځولې چې په قرآن کريم کې په لاسوهنه دوی د يهودو او نصاراوو تقليد کوي، نه د امام ابو حنيفة رحمه الله، چې په اړه يې الله ﷻ په قرآن کريم کې وايي:

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ. (مائده، ۱۳ آية)

ژباړه: دوی کلمې له خپله ځايه اړوي او دوی ته چې کوم نصيحت شوی و، د هغه لويه برخه يې هېره کړې ده.

د نسفي تفسير ليکوال ليکي چې د تحريف مطلب دا دی: (يفسرونه بغير ماانزل) يعنې د نزول خلاف به له ځانه تفسير کوي. (تفسيرالنسفي، لومړی ټوک، ۳۱۲ مخ)

راشئ اوس مو په نورو خطرناکو لاسوهنو خبر کړم. مولوي محمودالحسن ديوبندي چې په شيخ الهند هم پېژندل کېږي، د خپل کتاب په (۱۰۳) مخ کې دا آيت په څرګند ډول تحريف کړی، اصل آيت خو دا ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ.

خو ښاغلي يوازې د تقليد ثابتولو لپاره د (اولی الامر) لفظ پکې زيات کړی او ليکي، له همدې کبله الله ﷻ وايي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ.

خو د حيرانتيا خبره دا ده چې تر ننه هېڅ حنفي عالم پر هغه نيوکه نه ده کړې.

همدارنګه مولوي محمودالحسن ديوبندي په سنن ابي داؤد کې هم لاسوهنه کړې ده. امام ابوداؤد پخپل کتاب کې د (باب من رأئ القرأة اذالم يجهر) په نوم يو باب ايښی دی، خو شيخ الهند دا باب داسې تحريف کړی او ليکلي يې دي: (باب من كره القرأة بفاتحة الكتاب اذاجهرالامام)

د همدې تحريف د ثابتولو لپاره يو بل تحريف ته مجبور شوی او ليکلي يې دي: دا باب په يو بل ډول هم ثابت دی، (باب من ترک القرأة فيماجهرالامام). حال دا چې په نړۍ کې د ابوداؤد په بله هېڅ نسخه کې له مجتبايي پرته دا عبارت نشته. (وګورئ کتاب الردود، ۲۴۱-۲۴۲ مخونه)

همدارنګه شبلي نعماني حنفي له ايمانه د عمل بېلولو لپاره په آيت کې د (واو) پر ځای د (فا) حرف زيات کړی دی او وايي (فا) د وروسته والي معنا ورکوي چې په دې ډول د عمل درجه تر ايمان وروسته شوه.

اصل آيت دا دی:

ومن يؤمن بالله وعمل صالحا. (الطلاق، ۱۱ آية)

يعنې څوک چې پر الله ايمان راوړي او نېک عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو ده داسې تحريف کړی: ومن يؤمن بالله فيعمل صالحا. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۴۸ مخ)

همدارنګه په کراچي کې ادارة القرآن والعلوم الاسلاميه هم په مصنف ابن ابي شيبه کې د تحت السرة لفظ ورزيات کړی دی، خو په دې سره تر نامه لاندې لاس نيول ثابت شي. (مصنف ان ابي شيبه، لومړی ټوک، ۳۹۰ مخ)

حال دا چې د دې ادارې تر وجود وړاندې په دنيا کې د مصنف هېڅ داسې نسخه نه وه چې دا لفظ دې پکې وای.

همدارنګه محمود الحسن ديوبندي صاحب په سنن ابي داؤد کې يو بل حديث چې په هغه کې د (عشرين ليلة) لفظ دی، ده په حاشيه کې هغه په عشرين رکعة سره بدل کړی دی، څو شل رکعته تراويح ثابتې شي، سره له دې چې تر دې وړاندې په ټولو نسخو کې د (عشرين ليلة) لفظ ثابت دی. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۵۸ مخ) همدا د دغو بزرګانو دينداري او تقوا ده.

کوم کسان چې په دين کې لاسوهنه او تحريف کوي، د هغوی په اړه الهي فرمان دی:

لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ. (المائده، ۴۱ مخ)

يعنې د دوی لپاره په دنيا کې سپکاوی او په آخرت کې ستر عذاب دی.

الله ﷻ دې موږ ټول په قرآن کريم او نبوي احاديثو کې له تحريفه وساتي. آمين !

اوس راشئ وګورئ د قياس موجد څوک دی او بنسټ يې چا ايښی دی؟ ابليس لعين ته د الله ﷻ وينا ده:

قَالَ مَا مَنَعَکَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُکَ قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِـن طِـينٍ.

(الاعراف، ۱۲ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: الله وویل: کله چې ما امر درته وکړ؛ څه شي د سجدې له کولو منعه کړې؟ شیطان وویل: زه تر ده غوره یم، زه دې له اوره پیدا کړی یم او دی دې له خټې پیدا کړی دی.

د دې آیت په تفسیر کې عبدالله بن مسعود ﷺ، حسن بصري او محمد بن سیرین رحمة الله علیهما وایي:

اول من قاس ابلیس فاخطأفی القیاس فمن قاس الدین برأیه قرنه مع ابلیس.

(تفسیر کبیر، ۴ ټوک، ۲۹ مخ. تفسیر قرطبي، ۴ ټوک، ۱۱۰ مخ)

ژباړه: اول قیاس ابلیس وکړ چې پکې خطا شو، نو چا چې په دین کې قیاس وکړ، الله به یې له شیطان سره ملګری کړي.

په دې ډول ابلیس قیاس وکړ، تېروته او د قیاس کوونکو امام شو. (د زیات تفصیل لپاره سنن دارمي باب تغیرالزمان ومایحدث فیه او د امام فخرالدین رازي تفسیر کبیر وګورئ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې يو اسلام

۱- الهي وينا ده:

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ. (آل عمران، **۱۹** آية)

ژباړه: ببشکه د الله په نزد (مقبول) دين اسلام دی، هغو کسانو چې کتاب ورکړل شوی و، تر هغه وروسته اختلاف وکړ چې علم ورکول شو پخپل منځ کې د سرکښۍ له کبله څوک چې د الله په آيتونو کافر شي، ببشکه الله چټک حساب کوونکی دی.

۲- بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ. (آل عمران، **۸۵** آية)

ژباړه: چا چې له اسلام پرته بل دين قبول کړ، نو الله ﷻ به يې ورڅخه قبول نه کړي او دی په آخرت کې له تاوانيانو څخه دی.

۳- همدارنګه الهي فرمان دی:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ. (البقرة، **۱۸۵** آية)

ژباړه: روژه هغه مياشت ده چې خلکو ته هدايت کوونکی قرآن پکې نازل شوی دی.

۴- بيا هم الهي فرمان دی:

وَمَا أَرْسَلْنَکَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ. (الانبياء، **۱۰۷** آية)

ژباړه: ته مو ټولو خلکو ته لېږلی يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنو لوستونکو !

۱- په پورتنیو آیتونو کې لومړني دوه آیتونه دا وايي چې اسلام یوازې یو او هماغه د الله په نزد د قبول وړ دی او څوک چې له دې پرته د بل دین په لټه دی، د هغه دین مردود دی.

۲- له دریم آیته دا معلومېږي چې الله ﷻ د انسانانو د هدایت لپاره یوازې یو قرآن رالیږلی، نه دوه.

۳- له دریم آیته دا معلومېږي چې الله ﷻ د ټولې نړۍ د لارښوونې لپاره محمد ﷺ د وروستي نبي په توګه رالیږلی، بل هېڅ نبي نشته. له دغو دریو اصولو سره هېڅ مسلمان اختلاف نه لري.

درنو لوستونکو !

په یاد لرئ؛ څرنګه چې د ټولو الله، نبي او قرآن یو دی او څوک چې دوه اسلامه مني، هغه د ټولو په نزد د قرآن او احادیثو په رڼا کې کافر دی. همدارنګه الله ﷻ چې لویدیځوالو ته کوم حکم رالیږلی، هغه د ختیځوالو لپاره هم دی او کوم حکم چې د عربو لپاره وي، هغه به د عجمو لپاره هم وي. څوک چې وايي نه ! د افغانانو لپاره یو حکم او د عربو لپاره بل حکم دی، د سعودیانو لپاره یو حکم او د پاکستانیانو لپاره بل حکم دی، نو هغه ګواکې دا ویل غواړي چې الله ﷻ دوه شریعته نازل کړي دي. پر یوه یې د سختۍ حکم نازل کړی، پر بل یې د آسانۍ، یو چا ته یې یو شی حلال کړی، بل ته یې حرام کړی دی، د یو چا لپاره یې یو شی روا کړی او د بل لپاره یې ناروا کړی دی. لکه متعصب امین کاړوي حنفي چې ویلي دي: د سیمې د اختلاف په وجه د حلال او حرام، روا او ناروا په اړه اختلاف کول صحیح دي. نعوذبالله !

الله ﷻ هېڅکله داسې نه کوي، ځکه دا دوړل چارې په الهي شریعت کې اختلاف ثابتوي، حال دا چې الهي شریعت له اختلافاتو پاک دی، چې قرآن کریم پخپله د دې شاهدي ورکوي.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آیة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دوی په قرآن کریم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا له خوا وای، دوی به ارومرو ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

همدارنګه الله ﷻ وايي:

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُوْلَـئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ. (آل عمران، ۱۰۵ آية)

ژباړه: د هغو کسانو په څېر مه کېږئ چې د څرګندو دلایلو تر راتلو وروسته یې سره اختلاف وکړ، د همدوی لپاره لوی عذاب دی.

دلته دې څوک دا نیوکه نه کوي چې دا ډول اختلافات خو د صحابه کرامو ﷺ تر منځ هم وو، نو بیا خو دا وعید د دوی لپاره هم دی؟ موږ وایو هېڅ صحابي داسې متعصب نه و چې د قرآن کریم او حدیث تر وړاندې کېدلو وروسته به هم پر خپله رایه او نظر کلک ولاړ و، بلکې سمدستي به یې خپله رایه پرېښوده، قرآن کریم او نبوي سنت به یې خپل کړل، خو مقلدین د دې پر خلاف دي، بلکې د خپل نظر د ثابتولو لپاره په قرآن کریم او نبوي سنت کې تحریف هم کوي، لکه وړاندې چې یې مثالونه تېر شول. له همدې وجې صحابه کرام ﷺ په دې وعید کې داخل نه دي.

اوس راشئ دا وڅېړو چې د مقلدینو دا دعوه تر کومه ځایه سمه ده چې زموږ تر منځ د حلال او حرام اختلاف نشته، بلکې د افضل او غیرافضل اختلاف دی. تر بیان وروسته تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې دا د حلال او حرام اختلاف دی، که د افضل او غیرافضل؟ په یاد لرئ چې په اسلام کې دننه د ټولو علماوو په اتفاق یو شی حلال او یا حرام، پاک او یا ناپاک، روا او یا ناروا وي. په یوه شي کې د دواړو یو ځای کېدل امکان نه لري. لکه امام شافعي رحمه الله چې وايي: (الاقوال كثيرة والحق واحد) یعنې قولونه ډېر دي، خو حق یو دی. اوس به د طهارة په مسایلو کې ځینې مثالونه وړاندې کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الف) حنفي مذهب:

۱- په اوداسه کې نيت ته اړتيا نشته.
۲- بې ترتيبه اودس صحيح دی.
۳- د قي او وينې په وتلو اودس ماتېږي.
۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل نه صحيح کېږي.
۵- د عورت په لمسولو اودس نه ماتېږي.

(ب) شافعي مذهب:

۱- له نيت پرته اودس نه صحيح کېږي.
۲- بېله ترتيبه اودس نه کېږي.
۳- په وينه او قي اودس نه ماتېږي.
۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل صحيح کېږي.
۵- د ښځې او عورت په لمسولو اودس ماتېږي.

درنو لوستونکو !

تاسو ولوستل چې د مذهبي کړيو تر منځ د افضل او غير افضل اختلاف دی، که د حلال او حرام؟ که يو سړی د حنفي فقهې له مسئلې سره سم اودس کوي، نو اودس يې شوی، خو د شافعي فقهې له نظره د هغه اودس صحيح نه دی.
يعنې که دا سړی لمونځ وکړي، نو د احنافو په اند د هغه لمونځ صحيح دی، خو د شوافعو په اند د هغه لمونځ صحيح نه دی، ځکه دا سړی د هغوی له نظره بې اودسه دی.
لنډه دا چې د شافعي لمونځ په حنفي او د حنفي لمونځ په شافعي پسې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) اوس راشئ د لمانځه مسایلو ته:

حنفي مذهب:

۱- په الله اعظم، الله اجل، الله الرحمن او لااله الاالله سره هم لمونځ شروع کېدای شي.

۲- د فاتحې له ویلو پرته لمونځ صحیح دی.

۳- د قهقهې په کولو اودس ماتېږي.

۴- په لمانځه کې تعدیل ارکان فرض نه دی.

۵- د تشهد په اندازه کښېناستلو سره لمونځ صحیح دی، که څه هم تشهد او درود ونه ویل شي.

۶- د سلام ویلو پر ځای په خوراک او څښاک کولو او یا هوا ایستلو لمونځ صحیح کېږي.

شافعي مذهب:

۱- له الله اکبر پرته په بل لفظ لمونځ شروع کول صحیح نه دي، که نه لمونځ باطل دی.

۲- له سورة الفاتحې پرته لمونځ نشته.

۳- په قهقهه سره یوازې لمونځ فاسد ېږي، اودس پر خپل حال پاتې دی.

۴- له تعدیل ارکان پرته لمونځ نه کېږي.

۵- څو چې تشهد او درود ونه ویل شي، لمونځ نه کېږي.

۶- له سلام پرته په بل شي لمونځ پای ته نه رسېږي، بلکې لمونځ باطل دی.

اوس تاسو پخپله پرېکړه کولای شی چې ایا د دغو مذهبونو تر منځ د روا او نارو ا اختلاف دی، که د افضل او غیر افضل؟!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) تاسو په نکاح کې هم ځينو مسايلو ته پام وکړئ:

حنفي مذهب:

۱- د بيعې او هبې په لفظ سره نکاح تړل کېدای شي.

۲- له ولي پرته نکاح صحيح ده.

۳- په زور سره طلاق واقع کېږي.

۴- د ځلورمې ښځې په عده کې دننه د هغې له خور سره نکاح نه شي کېدای.

۵- په شهوت سره د يوې ښځې په لمسولو د هغې مور او خور دواړه حرامېږي.

شافعي مذهب:

۱- د نکاح او زواج له لفظ پرته نکاح نه صحيح کېږي.

۲- له ولي پرته نکاح باطله ده.

۳- په زور طلاق نه واقع کېږي، بلکې نکاح پر ځای پاتې ده.

۴- د ځلورمې ښځې په عده کې دننه د هغې له خور سره نکاح کېدای شي.

۵- په شهوت سره د يوې ښځې لمسول؛ نه د هغې خور حراموي؛ نه مور، بلکې هغه سړی له هرې يوې سره نکاح کولای شي.

درنو لوستونکو !

ايا دا دوه اسلامه نه دي؟ ايا دا شيان امت اتحاد ته رابولي، که ډلو-ډلبازيو ته؟ د خپلمنځي مينې بلنه ورکوي، که د کرکې؟ همدا وجه ده چې نن اسلامي امت پر ډلو-ټپلو وېشل شوی او يو پر بل نيوکې کوي.

له همدې کبله مونږ د ټولې نړۍ له مقلدينو څخه هماغه هيله کوو چې الله ﷻ څوارلس سوه کاله وړاندې د هغه وخت له مسلمانانو څخه کړې وه:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ.

يعنې که مو په يو شي کې اختلاف راغی، نو الله او رسول ته يې وسپارئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هـ) د خوراک او څښاک په شيانو کې څو مثالونه:

حنفي مذهب:

۱- په سمندري حيواناتو کې له ماهي پرته نور ټول حرام دي.

۲- له شرابو پرته د بل نشه يي شي پر خوړلو حد نشته.

۳- د پسه يا غوايي تر حلالولو وروسته که يې له نسه مړ بچی راووزي، نو د هغه خوراک حرام دی.

۴- که ذبحه کوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي، نو حلال شوی حيوان مردار دی.

شافعي مذهب:

۱- په سمندر کې چې هر څه دي، د هغوی ټولو خوراک حلال دی.

۲- هر نشه يي شی حرام دی او په خوړلو يې حد لازمېږي.

۳- د حيوان په نس کې بچی د هغه په حلالېدو حلالېږي او خوراک يې صحيح دی.

۴- که د حيوان حلالوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي او که په هېره، په دواړو صورتونو کې هغه حيوان حلال دی.

دلته مو په لنډ ډول د دغو دوو مذهبونو تر منځ د اختلاف څو بېلگې راوړې، که نه د اختلافاتو سمندر خورا ژور او پراخ دی.

هدف مو دا و چې د مذهبونو تر منځ د حلال او حرام، روا او ناروا، باطل او حق اختلاف دی، نه د افضل او غير افضل. فافهم ولاتکن من الغافلين

الله جَلَّ جَلالُهُ ويلي دي:

وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (الاحزاب، ۷۱ آية)

يعنې چا چې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړ، هغه لويه بريا ومونده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو څخه څو پوښتنې:

۱- په قرآن کریم، صحیح حدیث او په څلورو امامانو کې د یوه په قول تقلید ثابت کړئ ! ګورئ په یاد لرئ چې شخصي تقلید به ثابتوئ، ځکه ستاسو دعوه همدا ده.

۲- ستاسو په فکر د اجتهاد دروازه بنده شوې ده، اوس نه څوک مجتهد کېدای شي او نه د اجتهاد اړتیا شته، نو ستاسو په اند ؛ چې کله عیسی علیه السلام ځمکې ته راشي، نو هغه به په کوم مذهب وي؛ حنفي، مالکي، شافعي او که حنبلي؟.

۳- امام ابوحنیفة رحمه الله تر مجتهد کېدو وړاندې مقلد و ، که غیرمقلد ؟ که مقلد و ، نو د چا تقلید یې کاوه؟ او که نه و ، نو معلومه شوه چې غیرمقلد و.

۴- د امام ابوحنیفة رحمه الله د مذهب تر خپرېدو وړاندې خلکو د چا تقلید کاوه؟ که یې نه کاوه، بیا خو هغوی غیرمقلدین شول. همدارنګه د مالکي، شافعي او حنبلي مذهبونو تر خپرېدو وړاندې د دغو مذهبونو پلویانو د چا تقلید کاوه؟.

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ.

لنډه دا چې تقلید یو نوی شی دی چې ورو-ورو یې د خلکو په زړونو کې ځای پیدا کړ، آن هغوی یې په قرآن کریم او نبوي صحیحو احادیثو کې لاسوهنې او تحریف ته اړ ایستل. اعاذالله جمیع المسلمن منه

مصادر او مراجع:

(۱) القرآن الکریم

(۲) الاحکام فی اصول الاحکام لابن حزم رحمه الله

(۳) ارشادالفحول للشوکاني رحمه الله

(۴) اصول السرخسي

(۵) اصول البزدوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦) الاعتصام للشاطبي رحمه الله
(٧) اصول الكرخي
(٨) اربعين النووي
(٩) اعلام الموقعين لابن قيم رحمه الله
(١٠) تيسيرالتحرير
(١١) تفسير ابن كثير
(١٢) تفسيرالقرطبي
(١٣) تفسيرالمنير للدكتور وهبة الزحيلي
(١٤) التفسيرالكبير للامام رازي
(١٥) تفسيرالجلالين للامام سيوطي رحمه الله
(١٦) تسهيل اصول الشاشي
(١٧) التوضيح والتلويح
(١٨) التقليدواحكامه لسعدبن عبدالعزيزالششري
(١٩) التفهيمات الالهية للشاه ولي الله رحمه الله
(٢٠) الجامع الصغير للسيوطي رحمه الله
(٢١) جامع بيان العلم وفضله لابن عبدالبر رحمه الله
(٢٢) حجة الله البالغة للشاه ولي الله دهلوي رحمه الله
(٢٣) حاشيه حسامي
(٢٤) روح المعاني للالوسي رحمه الله
(٢٥) الردودلبكربن عبدالله ابوزيد
(٢٦) زادالمعاد
(٢٧) سنن ابي داؤد
(٢٨) سنن الدارمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲۹) سنن ترمذي
(۳۰) سنن ابن ماجه
(۳۱) سنن النسائي
(۳۲) شرح عين العلم
(۳۳) شرح عقود رسم المفتي
(۳۴) شرح السنة للبغوي
(۳۵) صحيح البخاري
(۳۶) عقدالجيد
(۳۷) الفقه الاكبرللامام شافعي رحمه الله
(۳۸) فتاوى امداديه
(۳۹) فتح القدير للشوكاني
(۴۰) الفقه الاسلامي وادلته
(۴۱) الموطاللامام مالک رحمه الله
(۴۲) مستدرک للحاکم
(۴۳) مشكاة المصابيح
(۴۴) مسلم الثبوت
(۴۵) مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح
(۴۶) المحلى بالاثارلابن حزم الاندلسي رحمه الله
(۴۷) نورالانوار
(۴۸) نفع الكبير
(۴۹) الهدايه
(۵۰) ردالمحتار

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library